

Očevo razumijevanje vlastite uloge u periodu adolescencije djeteta

Antunović, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:887278>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-16**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**OČEVO RAZUMIJEVANJE VLASTITE ULOGE U
PERIODU ADOLESCENCIJE DJETETA**

Diplomski rad

Marina Antunović

Zagreb, 2021.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

**OČEVO RAZUMIJEVANJE VLASTITE ULOGE U PERIODU
ADOLESCENCIJE DJETETA**

Diplomski rad

Marina Antunović

Mentorica: doc. dr. sc. Barbara Kušević

Zagreb, 2021.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Teorijsko istraživanje	3
2. 1. Očinstvo – biološki ili društveni konstrukt?.....	3
2.2. Očeva uključenost u odgoj djeteta i uloga u djetetovu razvoju.....	6
2.2.1. Čimbenici očeve uključenosti.....	6
2.2.2. Važnost očeve uključenosti za dječji razvoj.....	7
2.3. Uloga oca u periodu djetetove adolescencije	11
2.3.1. Razvojni zadaci tijekom adolescencije i očeva uloga u njima	12
2.4. Očeva i majčina uloga u odgoju djeteta u različitim razvojnim periodima – sličnosti i razlike.....	14
2.4.1. Očevo viđenje vlastite uloge u periodu djetetove adolescencije	16
3. Empirijsko istraživanje	18
3.1. Problem istraživanja	18
3.2. Postupci istraživanja	20
3.3. Uzorak	21
3.4. Tijek istraživanja	22
3.5. Obrada podataka	23
4. Rezultati i rasprava	25
4.1. Uključenost u djetetov odgoj radi zadovoljavanja djetetovih potreba	25
4.2. Distinkcija očeve i majčine uloge.....	29
4.3. Uloga oca kao društveni konstrukt	35
Zaključak	39
Literatura	41
Prilozi	50
Prilog 1 – protokol istraživanja	50
Prilog 2 – Pozivno pismo	51
Prilog 3 – odobrenje Etičkog povjerenstva.....	52
Prilog 4 – Informacijsko pismo	53
Prilog 5 – Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju u sklopu izrade diplomskog rada	54
Prilog 6 – popis generiranih tema i pripadajućih kodova.....	56

Sažetak

Tema ovog diplomskog rada je očeva percepcija njegove uloge u razdoblju adolescencije djeteta. U teorijskom okviru sam koristila društveni konstruktivizam i Bronfenbrennerovu teoriju ekoloških sustava. Također sam objasnila Lambove čimbenike očeve uključenosti: angažman, dostupnost i odgovornost. U teorijskom okviru sam navela kako drugi autori interpretiraju očevu uključenosti u odgoj djeteta te koji su benefiti uključenosti za djetetov fizički, socijalni, emocionalni i kognitivni razvoj. U empirijskom dijelu rada sam prikazala na koji način je istraživanje provedeno i rezultate istraživanja. Cilj istraživanja je bio opisati kako sudionici istraživanja razumiju i prakticiraju vlastitu ulogu u odgoju adolescenta te koje čimbenike u procesu oblikovanja uloge oca tijekom djetetove adolescencije percipiraju značajnima. Provela sam devet polustrukturiranih intervjuja koje sam nakon transkribiranja analizirala koristeći tematsku analizu. Intervjue sam provela *online*, a u intervjuima su sudjelovali očevi djece u dobi između 12 i 19 godina. Rezultati pokazuju da su očevi svjesni važnosti vlastite uključenosti u odgoj djeteta, ali ističu postojanje razlika između njihove i majčine uloge. Kao glavne čimbenike koji oblikuju očevu ulogu smatraju društvo i medije te se osvrću i na iskustva iz perioda njihove adolescencije. Rad završava prikazom njegovih ograničenja i otvaranjem novih tema koje bi se mogle istraživati kako bi se doprinijelo novim pedagojskim spoznajama.

Ključne riječi: očinstvo, roditeljska uloga, socijalni konstruktivizam, uključenost očeva

Abstract

The topic of this thesis is the father's vision of their role during the period of children's adolescence. In the theoretical framework, I used social constructivism and Bronfenbrenner's theory of ecosystems. I also explained Lamb's factors of father involvement: engagement, availability, and responsibility. In the theoretical framework, I presented how other authors interpret the father's involvement in the child's upbringing and what are the benefits of involvement for the child's physical, social, emotional, and cognitive development. In the empirical part of this thesis, I presented how the research was conducted and the results of the research. The aim of the research was to describe how the participants understand and practice their own role in the upbringing of adolescents and which factors in the process of shaping the role of the father during the child's adolescence are perceived as significant. I conducted nine semi-structured interviews which I analyzed after transcription. I conducted a qualitative thematic analysis of the data. Participants were interviewed online and fathers whose children are between the age of 12 and 19 years old participated. The results show that fathers are aware of the importance of their involvement in the upbringing of a child, but they state the difference between their and the mother's role. They consider society and the media to be the main factors shaping the father's role in adolescent development, and their lived experiences influence their perception of the father's role during children's adolescence. Finally, the thesis concludes by presenting limitations of the conducted empirical research and opening up new topics that could be explored to contribute to new pedagogical insights.

Key words: fatherhood, parent's role, social constructivism, father involvement

1. Uvod

Obiteljski odnosi i važnost uloge roditelja u odgoju i razvoju djeteta već su dugo tema brojnih znanstvenih radova. U prošlosti je u fokusu istraživanja o ulozi roditelja u odgoju i razvoju djeteta najčešće bila majka. Promjena strukture obitelji te druge društvene promjene dovele su do toga da je prepoznata važnost očeva u odgoju djeteta. U posljednjih nekoliko desetljeća dolazi do značajnog povećanja broja istraživanja (Flouri i sur., 2002; Risch i sur., 2004; Scott i sur., 2007; Keresteš i sur., 2011) koja se bave očevom uključenosti u odgoj djeteta te njihovom ulogom u razvoju i odgoju djece. Cilj rada je istražiti kako svoju ulogu u roditeljevanju razumiju i prakticiraju očevi adolescenata i koje čimbenike smatraju značajnima u procesu oblikovanja uloge oca tijekom djetetove adolescencije. Za adolescente je karakteristična želja za autonomijom te dolazi do promjene obrazaca ponašanja i načina komunikacije s roditeljima. Posljedično, te promjene pogađaju i obitelj pa se svi članovi obitelji moraju naučiti nositi s djetetovom adolescencijom. Rezultati provedenih istraživanja (Lamb, 2000; Brannen i Nilsen, 2006; Carlson i Magnuson, 2011; Volker, 2014; Temmen, 2018) pokazuju da je očeva uloga veoma značajna za djetetov razvoj. Upravo zato želim istraživati kako očevi vide vlastitu ulogu tijekom tog razdoblja djetetova razvoja.

Ovaj rad se sastoji od teorijskog i empirijskog istraživanja. Teorijski dio rada prikazuje očinstvo kao društveni konstrukt, ovisan o brojnim čimbenicima koji međusobno utječu na obiteljske odnose i način na koji očevi percipiraju vlastitu ulogu u razdoblju djetetove adolescencije. Nakon toga slijedi poglavlje u kojemu je prikazana važnost očeve uključenosti u djetetov odgoj i benefiti očeve uključenosti za djetetov socijalni, kognitivni i emocionalni razvoj. S obzirom na to da je u fokusu očeva uloga u periodu adolescencije djeteta, u sljedećem poglavlju je prikaz adolescencije kao razvojnog razdoblja te izazovi roditeljevanja tijekom djetetove adolescencije. Naposljetku su prikazana istraživanja koja se bave sličnom tematikom, načinom na koji očevi vide svoju ulogu u odgoju djeteta.

Empirijski dio rada sadrži kvalitativno istraživanje u kojemu su sudjelovali očevi čija su djeca adolescenti. Polustrukturiranim intervjuima sam nastojala otkriti kako očevi vide svoju ulogu tijekom adolescencije djeteta i čime je ta uloga određena. Nakon prikaza

tijeka istraživanja, slijede rezultati i rasprava. Koristila sam tematsku analizu koja je rezultirala trima definiranim temama. Nakon prikaza rezultata i rasprave slijedi zaključak u kojemu su navedena i ograničenja istraživanja.

2. Teorijsko istraživanje

2. 1. Očinstvo – biološki ili društveni konstrukt?

Odgovor na naizgled jednostavno pitanje *tko je otac?* se može dobiti tek kada se u obzir uzmu biološka, društvena, ali i pravna razmatranja. Tijekom povijesti se na roditeljske uloge gledalo kao na nešto *prirodno, spontano, samorazumljivo* (Kušević, 2011). U tradicionalnoj patrijarhalnoj obitelji su uloge bile jasno predefinirane. Sliku idealne obitelji su činili roditelji i djeca. Muškarac, otac, je imao ulogu radnika, hranitelja, dok je ženina, majčina uloga bila njegujuća i fokusirana na brigu o domaćinstvu i obitelji (Galić, 2011).

Pravno gledano, Obiteljski zakon RH majkom djeteta smatra ženu koja ga je rodila, a djetetovim ocem se smatra majčin suprug ako je dijete rođeno u braku ili do 300 dana od prestanka braka (Obiteljski zakon, 2015) što govori u prilog biološkom gledištu po pitanju majčinstva. S druge strane, očinstvo se u Republici Hrvatskoj utvrđuje presumpcijom bračnog očinstva, priznanjem ili sudskom odlukom (Obiteljski zakon, 2015). Iz toga možemo zaključiti da je biološko gledište temelj zakonskog definiranja ponajprije majčinstva. Ako se roditeljstvo promatra samo kroz biološki aspekt, nužna je genetska povezanost roditelja (oca i majke) s djetetom. Međutim, napredak medicine je doveo do toga da roditeljstvo ne podrazumijeva nužno genetsku povezanost između muškarca i žene s djetetom. Kako navodi Kušević (2011), moguće je da dijete ima pet „roditelja“ – donore spolnih stanica, surogat majku te socijalne roditelje.

Prema biološkom gledištu uloge oca i majke su prirodne te određene biološkim mogućnostima prema kojima je žena biološki sposobna zatrudnjeti i roditi dijete, što u konačnici sa sobom povlači i određene društvene karakteristike, njezine funkcije i očekivanja ponašanja (Bartulović, 2011). S druge strane, muškarac biološki nije u mogućnosti zatrudnjeti niti roditi dijete te mu je društveno dodijeljena uloga hranitelja (Kušević, 2011). Nasuprot biološkog determinizma imamo društveni konstruktivizam, koji u fokus stavlja društvene interakcije i odnose koji konstruiraju društvene uloge dodijeljene pojedincima. Društveni konstruktivizam je teorijski pristup koji je detaljno definiran i obrazložen u djelu *Socijalna konstrukcija zbilje* (Berger, Luckmann, 1992). Načini na koje se razumije svijet i društvena zbivanja nisu „prirodni“ nego su proizvod ljudske konstrukcije pri čemu je naglasak na ljudskim interakcijama u društvu. Ukoliko

se društveni konstruktivizam pokušava primijeniti na obiteljsku pedagogiju, u fokus se stavljaju individualne i kolektivne interakcije koje oblikuju majčinstvo, očinstvo i obiteljske odnose. Dakle, slika idealnog očinstva je društveno konstruirana i mijenja se sukladno očekivanjima koje društvo postavi pred očeve. Prema istraživanju Brannen i Nilsen (2006) koje je obuhvatilo četiri generacije očeva, kod starijih generacija očeva su se velike životne promjene poput završetka formalnog obrazovanja, sklapanja braka, roditeljstva i promjena na tržištu rada događale u vrlo kratkom vremenskom razdoblju. S druge strane, mlađe generacije očeva su se s tim promjenama susretale postupno te je očinstvo u mlađoj dobi u prošlosti bilo normativ, dok se nekoliko desetljeća nakon očinstvo u ranoj dobi smatralo društveno neprihvatljivim ukoliko muškarac nije ostvaren na drugim poljima u skladu s društvenim očekivanjima (Brannen i Nilsen, 2006).

Društvene promjene do kojih je došlo u posljednjih nekoliko desetljeća dovele su do restrukturiranja obiteljskih, uključujući i roditeljskih uloga. Kasnije stupanje u brak, život u izvanbračnim zajednicama, sve veći broj razvoda brakova, odgođeno roditeljstvo samo su neki od čimbenika zbog kojih bi se roditeljstvo trebalo promatrati uzimajući u obzir i društvene čimbenike koji oblikuju roditeljsko ponašanje (Mandarić Vukušić, 2016). Sve veći broj žena na tržištu rada je doveo do toga da očevi više nemaju primarno ulogu *hranitelja* koji obitelji daje prvenstveno ekonomsku potporu (Rohner i Veneziano, 2001, prema Ellis i sur., 2014). U Hrvatskoj je, prema podacima Državnog zavoda za statistiku¹, broj zaposlenih žena u razdoblju od 2005. do 2019. porastao sa 640 000 na 729 000. S obzirom na to da nisu sve zaposlene žene majke, ovo može biti samo ilustrativni prikaz o promjeni broja zaposlenih žena, a tu promjenu smatram prediktorom restrukturiranja obiteljskih uloga.

Temeljni postulati društvenog konstruktivizma u fokus stavljaju čovjeka i društvene interakcije koje oblikuju sve uloge koje pojedinac ima u društvu. Uzimajući u obzir da značajnu ulogu u djetetovu razvoju imaju roditelji čija je uloga društveno određena, važno je istražiti što oblikuje roditeljska ponašanja. Jasan prikaz višestrukih utjecaja koji oblikuju roditeljsko ponašanje nudi Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava. Teorija ekoloških sustava je teorijski model koji je početkom 80-ih godina 20. stoljeća

¹https://www.dzs.hr/hrv/publication/cro_in_fig.htm

razvio Urie Bronfenbrenner s ciljem ukazivanja kako na djetetov razvoj utječe njegovo okruženje. Prema Bronfenbrenneru, zdrav i uspješan razvoj djece ovisi o kvaliteti interakcije između okoline i pojedinca (Bronfenbrenner, 1975, prema Ceci, 2006) pa je te čimbenike potrebno uzeti u obzir kod proučavanja djetetova razvoja. Definirao je četiri sastavnice ekološkog okruženja (Bronfenbrenner, 1977, prema Bartulović i Kušević, 2016): mikrosustav, mezosustav, egzosustav i makrosustav. Mikrosustav podrazumijeva odnose djeteta s njegovom najbližom okolinom – obitelji, školom i susjedstvom, pri čemu je utjecaj tih interakcija dvosmjernan. Mezosustav čine mikrosustavi kojima dijete pripada i njihov međudnos (npr. povezanost djetetovih roditelja i učitelja). Egzosustav je sačinjen od elemenata društvenog sustava čijih dijete nije direktni član, ali utječu na njega jer utječu na strukture njegova mikrosustava (Bronfenbrenner, 1977, prema Le Gresley, 2001). „Makrosustav se odnosi na ekonomske, društvene, obrazovne, zakonske i političke sustave koji se manifestiraju kroz mikro-, mezo- i egzosustav“ (Bartulović i Kušević, 2016, 128). S obzirom na to da Bronfenbrenner fokus stavlja na sustave u kojima se događaju interakcije, pretpostavlja se da su očevi značajan dio obiteljskog mikrosustava i da imaju česte interakcije s djetetom koje naposljetku utječu na djetetov razvoj. Upravo iz tog razloga ću se prilikom analiziranja uloge očeva tijekom adolescencije djeteta koristiti i Bronfenbrennerovim ekološkim modelom. Le Gresley (2001) smatra da je za očevu viđenje vlastite uloge u razvoju djeteta bitna društvena dimenzija, viđenje vlastite uloge i značaja očinstva. Prema tome, očinstvo je potrebno analizirati uzimajući u obzir političke, povijesne, društvene i ekonomske čimbenike. Ti čimbenici su dinamični, transformiraju se i postaju društveno prihvaćen normativ (Le Gresley, 2001). Iskustvo očinstva i viđenje vlastite uloge je prožeto nizom različitih čimbenika te je istraživanje pokazalo da dolazi do ispreplitanja tradicionalne i „nove“ uloge oca, a sudionici istraživanja su viđenje svoje uloge konstruirali na temelju obitelji, prijatelja, medija, radnog okružja, političkih pokreta i religije (Le Gresley, 2001), što je potvrdilo Bronfenbrennerovu teoriju o značaju vanjskih čimbenika koji utječu na odnose unutar mikrosustava.

2.2. Očeva uključenost u odgoj djeteta i uloga u djetetovu razvoju

Značaj očeve uključenosti u odgoj djeteta za djetetov razvoj je istraživačka tema koja je do prije nekoliko desetljeća bila prilično neistražena. U početku proučavanja očeve uloge u djetetovu razvoju je fokus bio na odsutnim očevima², tj. fokus je bio na posljedicama neuključenosti oca u dječji odgoj (Cvrtnjak i Miljević-Riđički, 2015). Međutim, u posljednjih nekoliko desetljeća su provedena brojna istraživanja koja se bave uključenosti očeva i ulogom koju oni imaju u djetetovu razvoju (Lamb, 2000; Brannen i Nilsen, 2006; Carlson i Magnuson, 2011; Volker, 2014; Temmen, 2018). U nastavku poglavlja ću predstaviti čimbenike očeve uključenosti u odgoj djeteta i važnost očeve uključenosti za dječji razvoj.

2.2.1. Čimbenici očeve uključenosti

Lamb i suradnici (1985) su razvili model proučavanja očeve uključenosti u djetetovu razvoju. Prema njihovom modelu, očeva uključenost je višedimenzionalni konstrukt u kojemu su značajne izravne interakcije otac-dijete i praćenje roditeljskih ponašanja u kojima dijete ne sudjeluje izravno. Također je prepoznat i utjecaj majčine uključenosti te njezin odnos s ocem. Dakle, elementi toga modela očeve uključenosti su angažman, dostupnost i odgovornost (Lamb i sur., 1985). *Angažman* podrazumijeva izravni kontakt oca i djeteta kroz aktivnosti u kojima zajedno sudjeluju i kojima je otac potpuno posvećen. Primjerice, to su bavljenje sportom, pisanje domaće zadaće, hranjenje ili igranje s djecom (Lamb i sur., 1985). *Dostupnost* je element koji se odnosi na fizičku ili psihološku dostupnost pri čemu nije nužna izravna interakcija, a autor (Lamb, 2000) kao primjer navodi roditelja koji kuha u kuhinji dok se dijete igra u drugoj prostoriji. Dakle, roditelj je dostupan djetetu, ali ne postoji direktna interakcija dok se za to ne ukaže potreba. Treći element očeve uključenosti je *odgovornost*. Pod tim pojmom autori (Lamb i sur., 1985) podrazumijevaju očevu preuzimanje odgovornosti za skrb i dobrobit djeteta pri čemu je nužno poznavanje djetetovih potreba, pružanje utjehe i emocionalne podrške. Odgovornost i prepoznavanje djetetovih potreba je vrlo značajna komponenta modela uključenosti jer je uočeno da očevi i majke na različit način provode vrijeme s

²Prema Ljubetić i Batinica (2015: 257), „odsutni očevi su oni koji tijekom dužeg vremenskog razdoblja ne žive sa svojom djecom zbog različitih razloga (...) odnosno češće su odsutni nego prisutni u njihovu životu.“

djetetom pri čemu majke u većoj mjeri pružaju emocionalnu podršku djetetu (Lamb i sur., 1985).

Gledajući s društvenog aspekta, roditelji pripadnici srednje i više klase se više uključuju u aktivnosti kojima se bave njihova djeca te više stavljaju naglasak na učenje i društvene aktivnosti. Nasuprot tome, roditelji iz radničke i niže klase razvoj djeteta vide kao nešto što se odvija prirodno te smatraju da je njihova glavna dužnost djeci osigurati osnovne životne uvjete (Lareau, 2003, prema Carlson i Magnuson, 2011). Istraživanja (Lamb i sur., 1985; Halle i Le Menstrel, 1999; Lamb 2000; Carlson i Manguson, 2011) pokazuju da postoji nekoliko čimbenika povezanih s očevom uključenosti i aktivnim sudjelovanjem u odgoju djeteta. Utvrđeno je da su očevi višeg socioekonomskog statusa angažiraniji u odgoju djece u odnosu na očeve nižeg socioekonomskog statusa (Halle i Le Menstrel, 1999). Više je smjerova moguće interpretacije. Istraživačice Halle i Le Menstrel (1999) pretpostavljaju da je uzrok tome ekonomska sigurnost koja im ostavlja više slobodnog vremena koje mogu kvalitetno provesti s djecom. Dobivene podatke je moguće interpretirati i stavljajući u fokus isključivo ekonomske resurse. Oni su značajni jer roditeljima omogućuju osiguravanje materijalnih dobara, a njihov nedostatak povećava roditeljski stres što može biti razlog manje uključenosti u odgoj djeteta (Halle i Le Menstrel, 1999). Također, pretpostavlja se da očevi nižeg ekonomskog statusa osjećaju društveni pritisak da su oni ti koji bi trebali biti *hranitelji* obitelji i da se umjesto roditeljskog angažmana trebaju posvetiti financijskom privređivanju obitelji (Halle i Le Menstrel, 1999; Carlson i Magnuson, 2011). Istraživanje o uključenosti očeva Meksikanaca koji žive u SAD-u pokazalo je da su tradicionalne meksičke kulturne vrijednosti (stavovi o rodnim ulogama, religioznost, obiteljske vrijednosti) koje njeguju unutar obitelji bitni čimbenici očinske uključenosti (Cruz i sur., 2011).

2.2.2. Važnost očeve uključenosti za dječji razvoj

Istraživanja (Brusić, 1996; Cabrera i sur., 2000; Fan i Chen, 2001; Alfaro i sur., 2006; Fabes i sur., 2006, prema Merkaš, 2012; Jeynes, 2015; Rollè i sur., 2019) su pokazala da očeva uključenost u odgoj djeteta pozitivno doprinosi kognitivnom, socijalnom i emocionalnom razvoju djeteta. Značaj očeve uključenosti za razvoj djeteta će biti detaljnije prikazan u nastavku.

Kognitivne vještine su koncept koji podrazumijeva vještine povezane s percepcijom, pamćenjem, razumijevanjem, rasuđivanjem i intuicijom (Berk, 2015), a roditelji mogu imati ključnu ulogu u razvoju djetetovih kognitivnih vještina (Bandura, 1993, prema Rollè i sur., 2019). Oni pridonose dječjem kognitivnom razvoju ukoliko potiču dječje istraživanje okoline.

Ping Su i suradnici (2017) ističu da je očeva uključenost značajna za razvoj kognitivnih vještina kod adolescenata. Prema njihovim rezultatima, očev angažman nije značajan samo za djetetova akademska postignuća nego očevi kroz igru djetete potiču na kreativno pronalaženje rješenja i kritičko razmišljanje. Warghese i Wacchen (2016, prema Rollè i sur., 2019) navode da očeva uključenost ima značajnu ulogu u djetetovu jezičnom razvoju kroz angažiranje u čitanju i pisanju. Osim toga, očevi tijekom zajedničkih aktivnosti poput čitanja priča potiču djetetovu kreativnost (Rollè i sur., 2019).

Jeynes (2015) je proveo metaanalizu koja je uključivala 66 kvantitativnih istraživanja koja su se bavila odnosom između očeve uključenosti u odgoj djeteta i akademskih postignuća učenika kao jednom od sastavnica kognitivnih vještina. Rezultati Jeynesove metaanalize ukazuju na postojanje pozitivnih učinaka očeve uključenosti na djetetova akademska postignuća. Istraživanje (Jeynes, 2015) ukazuje na to da su uključенiji očevi mlađe djece u odnosu na očeve adolescenata. Dobivene rezultate objašnjava specifičnošću adolescencije kada dolazi do većeg pritiska vršnjaka, propitivanja odnosa i odvajanja od roditelja te razvoja samostalnosti o čemu će više biti riječi u poglavlju koje se bavi specifičnošću adolescencije kao razvojnog razdoblja.

Pregled drugih istraživanja također ukazuje na postojanje veze između očeve uključenosti tijekom ranog i srednjeg djetinjstva i djetetovih kognitivnih sposobnosti (Lamb i sur., 1987, prema Rollè i sur., 2019) kao i očeve uključenosti i akademskih postignuća učenika (Fan i Chen, 2001; Alfaro i sur., 2006; Jeynes, 2015). Učenici i učenice čiji očevi aktivno sudjeluju u odgoju su postizali bolje rezultate u standardiziranim testovima te su važnost akademskog uspjeha pozitivnije ocjenjivali u odnosu na djecu neangažiranih očeva. Alfaro i suradnici (2006) smatraju da su dobra akademska postignuća povezana s uključenošću očeva. Pritom se pozivaju na Bronfenbrennerov ekološki model prema kojemu očevi kao članovi mikrosustava imaju bitnu ulogu u djetetovu razvoju te ih potiču na postizanje dobrih akademskih rezultata.

Česte i kvalitetne interakcije očeva i djece rezultiraju uspješnijim akademskim postignućima. Važno je istaknuti da je u istraživanju koje su proveli Alfaro i suradnici (2006) utvrđena samo povezanost između očeve uključenosti i kognitivnih sposobnosti sinova, ali ne i kćeri. Navode da očevi puno više vremena provode sa sinovima nego sa kćerima, a upravo to roditeljsko ponašanje je također društveno oblikovano. Slično navodi i Jeynes (2015) koji ističe važnost očeve uključenosti za akademski razvoj adolescenata pri čemu je uključenost značajnija kada su u pitanju sinovi nego kada su u pitanju kćeri. On (Jeynes, 2015) navodi da je odnos majka-otac značajan za poticanje očeve uključenosti.

Također naglašava da je očev značaj za akademski uspjeh djeteta veći u djetinjstvu nego u adolescenciji, što objašnjava promjenom djetetovog odnosa s roditeljima tijekom adolescencije i promjenom fokusa s roditelja na prijatelje. Prema Jeynesu (2015), očeva uloga u djetetovom akademskom uspjehu je značajnija kad je u pitanju mlađe dijete jer je na dijete u toj dobi lakše utjecati i potaknuti ga na trud i usvajanje navika koje će rezultirati akademskim uspjehom. U adolescenciji vršnjačke grupe imaju najveći utjecaj na pojedinca, dolazi do propitivanja roditeljskih savjeta, a samim time slabi očeva uloga u djetetovu akademskom uspjehu (Jeynes, 2015). Također, djeca uključenih očeva su često uključena u brojne izvannastavne aktivnosti te imaju pozitivniji stav o školi (Flouri, 2005, prema Allen i Daly, 2007).

Nerezidentnost očeva je značajan čimbenik u razvoju kognitivne sposobnosti te je potpuno odsustvo oca u odgoju djeteta povezano sa slabijim akademskim uspjehom i kognitivnim sposobnostima (Amato i Gilbreth, 1999), dok je uključenost nerezidentnih očeva imala pozitivan utjecaj na razvoj djece (Cabrera i sur., 2000).

Rezultati istraživanja (Franz i sur., 1991; Forehand i Nousiainen, 1993; Brusić, 1996; Parke, 1996; Stolz i sur., 2005; Fabes i sur., 2006, prema Merkaš, 2012) koja se bave očevom ulogom u *socijalnom razvoju* djece ukazuju na to da je otac značajan u razvoju socijalne kompetencije. Unatoč tome što je često istraživani koncept, ne postoji univerzalna definicija socijalne kompetencije. Istraživači ju različito definiraju, ali ono što je zajedničko njihovim definicijama je sposobnost sudjelovanja pojedinca u socijalnim interakcijama, sklapanje bliskih veza te uspješna primjena društveno prihvaćenih ponašanja (Ljubetić i sur., 2020). Socijalna kompetencija je cjeloživotni

proces koji podrazumijeva interakciju s drugima, a ona postaje sve kompleksnija tijekom djetetova razvoja (Rubin i sur., 2006, prema Merkaš, 2012). Iako tijekom razvoja dolazi do promjene socijalne kompetencije, srž – socijalne vještine (prijateljsko i suradničko ponašanje) te samokontrola – ostaje nepromijenjena (Halberstadt i sur., 2001, prema Merkaš, 2012).

Na razvoj djetetove socijalne kompetencije uvelike utječe obitelj koja je njegova najprirodnija i primarna zajednica (Brusić, 1996). Znanstvenici smatraju da je kvalitetan odnos roditelja i djece temelj razvoja socijalne kompetencije (Fabes i sur., 2006, prema Merkaš, 2012), a da bi došlo do razvoja socijalne kompetencije, nužno je da bude praćena promjenom u odnosima roditelja i djece. Očeva uključenost u odgoj i brigu o djetetu je značajna za djetetovu mogućnost sklapanja dugotrajnih i kvalitetnih prijateljskih veza (Franz i sur., 1991; Forehand i Nousiainen, 1993; Parke, 1996; Stolz i sur., 2005), što je jedna od odrednica socijalne kompetencije. Također, bitna je i za razvoj pozitivnih odnosa s vršnjacima i prijateljskih veza bez sukoba i agresije (Hooven i sur., 1995; Updegraff i sur., 2001). S druge strane, problemi u ponašanju te veća sklonost depresivnim ponašanjima su uočeni kod adolescenata koji dolaze iz obitelji u kojima očevi ne sudjeluju aktivno u odgoju i brizi za djecu (Howard i sur., 2006). Razlog pojavi problema u ponašanju je vjerojatno nedostatak socijalne kompetencije, što im posljedično otežava kvalitetne socijalne interakcije. Važnost uključenosti očeva se očituje i u sprječavanju devijantnih ponašanja. Naime, adolescenti koji imaju blizak i podržavajuć odnos s ocem su manje skloni devijantnim ponašanjima (Zimmerman i sur., 1995; Zimmerman i sur., 2000; Livazović, 2017; Temmen, 2018). Kod adolescenata čiji očevi aktivno sudjeluju u njihovu odgoju je uočena manja konzumacija lijekova, alkohola i drugih opojnih sredstava nego kod adolescenata neuključenih očeva (Zimmerman i sur., 2000, prema Volker, 2014). Autori navedene podatke objašnjavaju time da je blizak odnos s ocem način na koji očevi utječu na usvajanje vrijednosti i društvenih normi koje i sami imaju i prakticiraju.

Očeva uključenost u odgoj djeteta utječe i na *emocionalni* razvoj djeteta. Naime, emocionalnu sigurnost koja je neophodna za razvoj, dijete primarno dobiva iz odnosa s roditeljima i bliskom obitelji. Upravo su prepoznavanje i kontrola emocija te prikladno reagiranje u socijalnim odnosima pokazatelji emocionalne kompetencije (Brajša-Žganec, 2003). Uspostavljanje stabilne emocionalne veze roditelja i djece u ranom

djetinjstvu je povezano sa sposobnošću sklapanja kvalitetnih prijateljskih i romantičnih veza u razdoblju adolescencije. Dakle, očeva uključenost istovremeno ima posljedice na više aspekata djetetovog razvoja te određuje buduće prijateljske i romantične odnose (Vranjican i sur., 2019). Istraživanja koja su se bavila vezom između emocionalnog razvoja djece i adolescenata i uključenosti njihovih očeva u odgoj pokazuju da su djeca čiji su očevi bili aktivno uključeni u odgoj djece rjeđe imala emocionalne probleme u odnosu na djecu neuključenih očeva (Formoso i sur., 2007) te su rjeđe iskazivala negativne emocije poput krivnje i straha (Easterbrooks i Goldberg, 1990, prema Allen i Daly, 2007). Djeca uključenih očeva su također pokazala veći stupanj samokontrole (Amato, 1989, prema Allen i Daly, 2007) te su imala više samopouzdanja u odnosu na djecu neuključenih očeva (Ross i Broh, 2000, prema Allen i Daly 2007). Utvrđeno je da je emocionalna povezanost očeva s adolescenticama značajna za razvoj samopoštovanja, dok u slučaju odnosa između oca i adolescenta to nije slučaj (Keizer i sur., 2019). Autorice (Keizer i sur., 2019) dobivene rezultate povezuju s rezultatima koje je dobila Liu (2008, prema Keizer i sur., 2019) koji ukazuju da je razvoj samopoštovanja kod adolescenata povezan s kvalitetom veze oca i majke, a ne s direktnim odnosom između oca i adolescenta. S druge strane, za razvoj samopoštovanja kod adolescentica nije utvrđen značaj odnosa između oca i majke nego odnosa između oca i adolescentice.

Nakon razmatranja čimbenika i važnosti očeve uključenosti za dječji razvoj, nastavak rada usmjerava se na adolescenciju, period djetetova razvoja koji predstavlja tranziciju iz djetinjstva u odraslu dob.

2.3. Uloga oca u periodu djetetove adolescencije³

Adolescencija je kompleksno prijelazno razdoblje između djetinjstva i odrasle dobi, a karakterizira ga isprepletenost brojnih fizioloških, psiholoških i socijalnih promjena (Mandarić Vukušić, 2016). Razlikuju se tri razdoblja adolescencije: rana, srednja i kasna adolescencija (Rudan, 2004). Teško je strogo odrediti razdoblje trajanja pojedinih faza adolescencije jer se u posljednjih nekoliko desetljeća prosječna pubertetska dob

³ Prema Konvenciji o pravima djeteta, „*dijete* je svaka osoba mlađa od 18 godina“ (1989, 5), a adolescencija je razvojno razdoblje čije trajanje autori različito definiraju, no u ovome radu će se adolescentima smatrati osobe od 12 do 19 godina.

smanjuje, tj. djeca sve ranije ulaze u pubertet (Tanner, 1962, prema Rudan, 2004). Autori različito određuju faze adolescencije pa tako prema Steinbergu (1999, prema Lerner i Steinberg, 2004) rana adolescencija traje od 11. do 14. godine, srednja od 15. do 18., a kasna od 18. do 21. godine. Nekoliko godina kasnije, isti autor (Steinberg, 2014, prema Curtis, 2015) navodi da su adolescenti osobe do 25. godine života. Kao razlog navodi to da psihički razvoj završava čak nekoliko godina nakon prvotno definiranih 21 godinu. Arnett (2000) ističe da je nužno definiranje nove faze razvoja koja dolazi nakon adolescencije. Smatra da je za osobe u dobi između 18. i 25. godine života potrebno definirati razvojnu fazu koju naziva *odrasla osoba u nastajanju*. Svjetska zdravstvena organizacija adolescenciju definira kao razvojnu fazu koja počinje oko djetetove 10. godine i završava oko 19. godine⁴. Sam kraj adolescencije je određen psihološkim i društvenim promjenama (Rudan, 2004).

Za razliku od puberteta koji predstavlja fazu u kojoj dolazi do značajnih tjelesnih promjena, adolescenciju karakteriziraju emocionalni razvoj i psihičke promjene (Lerner, Steinberg, 2004). Ta dva razdoblja se vremenski podudaraju, stoga ih je teško odvojiti prilikom istraživanja. Ipak, u radu je fokus na adolescenciji pa u nastavku slijedi prikaz razvojnih aspekata adolescencije i uloga koju očevi imaju u tom razdoblju.

2.3.1. Razvojni zadaci tijekom adolescencije i očeva uloga u njima

Adolescenti se susreću s brojnim razvojnim zadacima: prilagodba na fizičke promjene do kojih dolazi u pubertetu, propitivanje emocionalnih odnosa privrženosti roditeljima, razvijanje intimnih interpersonalnih odnosa s vršnjacima i oblikovanje osobnog identiteta, pri čemu se u obzir moraju uzeti i odgovarajuće društvene uloge, seksualni identitet i intelektualni razvoj (Svjetska zdravstvena organizacija⁵). Sve promjene s kojima se adolescenti susreću su praćene i velikim životnim promjenama: prijelaz iz osnovne u srednju školu, stupanje u prve romantične odnose, velika očekivanja koja se tiču samostalnosti i donošenja odluka koje pred njih postavlja okolina (Bailen i sur., 2019).

Fizičke promjene s kojima se adolescenti susreću su nerijetko prvi znaci puberteta. Često prvo dođe do fizičkog razvoja pa se javlja neusklađenost u fizičkom i psihičkom

⁴https://www.who.int/maternal_child_adolescent/documents/pdfs/9241591269_op_handout.pdf

⁵<https://www.publichealth.com.ng/who-and-united-nations-definition-of-adolescent/>

razvoju. Dolazi do tjelesnog rasta, promjene težine i pojave spolnih obilježja, a upravo te promjene mogu zbunjujuće djelovati na adolescente, posebice ukoliko se fizički razvoj odvija brže nego emocionalni (Rudan, 2004). Prema rezultatima koje je dobila Ingudóttir (2015) očevi kod zadovoljavanja djetetovih fizičkih potreba fokus stavljaju na brigu o dovoljnoj količini sna, bavljenju tjelesnom aktivnošću, izbjegavanje alkohola, cigareta i opojnih sredstava te kontrolu prilikom uporabe računala i mobilnih uređaja. Rezultati koje su dobili drugi autori (Simons i Conger, 2007; Temmen, 2018) ukazuju na to da se zadovoljavanjem fizičkih potreba bave primarno majke, dok se očevi marginalno bave tim dijelom odgoja, a fokus stavljaju na aktivno provođenje vremena s djetetom kroz igru i istraživanje.

Adolescenciju karakteriziraju *emocionalne i kognitivne* promjene čiji je cilj osposobljavanje pojedinca za samostalno i uspješno funkcioniranje u odrasloj dobi. Nužno je da razviju sposobnost razumijevanja emocija i nauče prikladno reagirati u društvenim situacijama (Rosenblum i Lewis, 2008, prema Bailen i sur., 2019). Ne postoji univerzalno objašnjenje emocionalnih promjena kod adolescenata, nego su one ovisne o drugim čimbenicima poput spola, obiteljskog i društvenog okružja te interpersonalnih karakteristika pojedinca (Bailen i sur., 2019). Novonastala situacija s kojom su suočeni adolescenti od njih zahtjeva brzu prilagodbu što dovodi do emocionalnog stresa kod adolescenata (Susman i sur., 1997, prema Lerner i Steinberg, 2004).

Emocionalne promjene s kojima se susreću adolescenti mogu dovesti do problema s anksioznošću, depresijom i poremećaja u ponašanju (Bailen i sur., 2019), a očeva uključenost u odgoj i brigu o djetetu te kvalitetan odnos su prediktori koji smanjuju mogućnost pojave problema te vrste (Howard i sur., 2006; Videon, 2005, prema Allgood i sur., 2012). Kod dječaka koji su odrasli bez oca je primijećena sklonost agresivnosti i nedruštvenosti (Cabrera i sur., 2000) te problemi s iskazivanjem osjećaja i manjak samopouzdanja (Lamb i Tamis-LeMonda, 2004).

Tijekom adolescencije dolazi do *formiranja identiteta*, najzahtjevnijeg zadatka adolescencije koji ima dvostruku ulogu: socijalnu i psihološku. Socijalna uloga se očituje u identifikaciji adolescenta s drugim društvenim grupama, dok je psihološka uloga važna zbog razumijevanja samih sebe i sebe u odnosu s drugima (Kocayörük,

2016). Adolescenti se identificiraju s bliskim osobama, roditeljima, obitelji i prijateljima, a razvoj kritičkog mišljenja kod njih ponekad dovodi do kritiziranja roditelja, što naposljetku vodi povećanju sukoba s roditeljima. Želja za samostalnošću i smanjenjem roditeljske kontrole, istovremeni osjećaj straha zbog novonastale situacije u kojoj se adolescent nalazi i želja za sigurnim utočištem su često uzrok sukoba (Čiček, 1995). „Na taj način dolazi do promjena u obiteljskim odnosima, budući da se adolescencija ne *dogđa* samo jednom članu, već, zapravo, čitavoj obitelji“ (Čiček, 1995, 29). Formiranje identiteta je posebno zahtjevno za adolescente i nerijetko rezultira eksperimentiranjem s različitim ulogama (Santrock, 2004, prema Kocayörük, 2016), a ukoliko se ne uspiju izboriti s poteškoćama formiranja identiteta, to može dovesti do krize identiteta, autodestruktivnog ponašanja, eksperimentiranja s opojnim tvarima i poteškoća s uspostavljanjem bliskih odnosa u odrasloj dobi. Pritom je rizik za pojavu takvih obrazaca ponašanja veći za adolescente čiji očevi nisu uključeni u odgoj nego za adolescente čiji očevi aktivno sudjeluju u odgoju (Hooven i sur., 1995; Updegraff i sur., 2001).

2.4. Očeva i majčina uloga u odgoju djeteta u različitim razvojnim periodima – sličnosti i razlike

Znanstvenici imaju oprečne stavove o sličnostima i razlikama između majčine i očeve uloge. Fagan i suradnici (2014) zagovaraju rodnu neutralnost prilikom proučavanja roditeljskih ponašanja i roditeljskih uloga u djetetovu razvoju. Naime, Fagan i suradnici (2014) navode da je zbog društvenih promjena došlo do promjene u rodnim ulogama te se majčina i očeva uloga izjednačuju. U prilog tome govore i rezultati istraživanja (Cabrera i sur., 2011, prema Fagan i sur., 2014) prema kojima su ishodi roditeljstva slični, neovisno o spolu roditelja. Ono što smatraju ključnim su osobine ličnosti prilikom proučavanja uloge roditelja.

Druga skupina istraživača ističe postojanje razlika između očeve i majčine uloge i njihovog odnosa s djecom (Lamb i sur., 1985; Parke, 1996; Lamb i Tamis-LeMonda, 2004; Simons i Cogner, 2007; Finley i sur., 2008; Stephens, 2009; Rubin, 2010, prema Jeynes, 2015). Prema Finley i suradnicima (2008), očevi i majke imaju različitu ulogu u djetetovu odgoju kako bi se održao sklad u obiteljskim odnosima. Naime, prema istraživanju Simons i Conger (2007) u kojemu je sudjelovala 451 dvoroditeljska obitelj,

uočeni su različiti roditeljski stilovi kod očeva i majki, čime su određena i njihova roditeljska ponašanja. Oni navode da je za majke vjerojatnije da će imati permisivni stil roditeljstva dok je za očeve vjerojatniji autoritativni stil (Simons i Conger, 2007). Razlog tome vide u različitoj rodnoj socijalizaciji koja oblikuje poželjne očeve i majčine načine ponašanja, što također govori u prilog društvenoj konstruiranosti roditeljske uloge. Time roditelji različito doprinose djetetovu razvoju. Od ranog djetinjstva je njihov odnos različit te su očevi oni koji uglavnom potiču djecu na istraživanje i propitivanje okoline, dok su majke češće zaštitnički nastrojene. Slične rezultate navodi i Temmen (2018), koja ističe da se majke uglavnom trude zadovoljiti emocionalne i fizičke potrebe djece, dok očevi većinu vremena provode igrajući se s djecom. Očevi više vremena provode sa sinovima nego sa kćerima, a autori (Anderson, 1989, prema Carlson i Magnuson, 2011; Harris i Morgan, 1991, prema King i sur., 2004; Hoeve i sur., 2009, prema Temmen, 2018) to smatraju društveno uvjetovanim zbog normi koje su postavljene pred očeve. Prema Jeynesu (2015), majke su angažiranije u „važnijim“, lakše mjerljivim aktivnostima. U odnosu na majke, očevi imaju veći doprinos u suzbijanju razvoja depresije kod djece (Videon, 2005, prema Allgood i sur., 2012), ali i problema u ponašanju (Amato i Rivera, 1999).

U adolescenciji dolazi do promjene odnosa između roditelja i djece kao i do načina na koji provode vrijeme. Simons i Conger (2007) ističu da je promjena roditeljskog ponašanja u toj dobi očekivana jer adolescenti zahtijevaju više slobode u odnosu na razdoblje prije adolescencije. Odnos između očeva i adolescenata se mijenja i to na način da osim provođenja vremena u zajedničkim aktivnostima, očevi s djecom također više razgovaraju o planovima vezanima za obrazovanje, akademskim postignućima ili političkim temama (Youniss i Smollar, 1985, prema Collins i Russel, 1991). Adolescenti odlučuju koje uloge preuzimaju te dolazi do razvoja vrijednosti u čemu također značajnu ulogu imaju roditelji, posebice očevi koji, prema rezultatima istraživanja (Cruz i sur., 2011), imaju značajniju ulogu u odnosu na majke. Međutim, u istraživanju koje su proveli Cruz i suradnici (2011) su sudjelovale samo meksičke obitelji za koje su karakteristične tradicionalne obiteljske vrijednosti i čvrste obiteljske veze. Autori također ističu da je za meksičku kulturu karakteristično naglašavanje muškosti i navode da su rezultati koje su dobili očekivani.

U ranije prikazanom istraživanju (Simons i Conger, 2007) su sudjelovali i očevi i majke te je njihova percepcija vlastite uloge uspoređivana s obzirom na spol. Zbog rezultata koji govore u prilog tome da majke prvenstveno brinu o zadovoljavanju djetetovih emocionalnih potreba, dok su očevi fokusirani na provođenje slobodnog vremena i društvene aktivnosti s djecom, za temu istraživanja sam odabrala baviti se isključivo iskustvima očeva i to o roditeljvanju tijekom djetetove adolescencije, koja je zbog svih tjelesnih i psiholoških promjena s kojima se djeca suočavaju posebno izazovno razdoblje.

2.4.1. Očevo viđenje vlastite uloge u periodu djetetove adolescencije

Istraživanje koje je provela Le Gresley (2001) ukazuje na to da očevi svoju ulogu vide kao društveno, povijesno i politički konstruiranu. Polazeći od pretpostavke da na očevo viđenje vlastite uloge utječu vanjski čimbenici i vodeći se Bronfenbrennerovom teorijom ekoloških sustava, autorica (Le Gresley, 2001) je utvrdila da je očinstvo društveni artefakt sklon transformiranju. Nakon nekog vremena to novokonstruirano viđenje očinstva postaje normativ. U vrijeme kad su knjige i priručnici o roditeljstvu, forumi i blogovi veoma popularni, autorica pretpostavlja da, između ostaloga, i to utječe na preoblikovanje viđenja očeve uloge. Intervjui koje je provodila s očevima ukazuju na to da je, prema viđenju sudionika, došlo do ispreplitanja tradicionalne i moderne uloge oca te da je iskustvo očinstva i viđenje vlastite uloge prožeto nizom diskursa iz različitih izvora: obitelj, odnos s partnericom, prijatelji, mediji, posao, religija, politički pokreti. Ono što je također uočeno je to da, iako je sklono promjeni uslijed vremena i društvenog konteksta, viđenje vlastite uloge u odgoju djece uvelike oblikuje i kontekst u kojemu su odrasli autoričini sugovornici, tj. njihov odnos s očevima. Svoju ulogu vide kao značajnu, ali i bitno oblikovanu od strane bliskih prijatelja s kojima razmjenjuju iskustva i medija koji ih informiraju o načinu roditeljvanja koji se smatra prihvatljivim. Do sličnih saznanja je došla i Magaraggia (2013), koja navodi da zbog statičnosti pojma *muškosti* dolazi do poteškoća s usklađenošću uloge oca i muškarca te je također vidljiva društvena konstruiranost očinstva.

Pretraga literature o tome kako očevi percipiraju vlastitu ulogu u periodu djetetove adolescencije i koje čimbenike u oblikovanju očeve uloge smatraju značajnima nije polučila opsežne rezultate. Temeljne koncepte malobrojnih inozemnih istraživanja koja

se bave time kako očevi percipiraju vlastitu ulogu u periodu adolescencije djeteta prikazujem u nastavku rada. Posebice je uočen nedostatak domaćih istraživanja koja se bave tom temom, stoga sam provela kvalitativno istraživanje čije rezultate također prikazujem u nastavku.

3. Empirijsko istraživanje

3.1. Problem istraživanja

U fokusu ovoga rada je očeva uključenost u odgoj djeteta u razdoblju djetetove adolescencije. Očeva uključenost u odgoj djeteta je predmet različitih empirijskih istraživanja (Flouri i sur., 2002; Risch i sur., 2004; Scott i sur., 2007; Keresteš i sur., 2011). U prvim istraživanja koja su se bavila uključenosti roditelja u odgoj djeteta su najčešće sudjelovale majke. Istraživanja koja su provedena nakon toga, a u kojima su sudjelovali i očevi, su se često bavila komparacijom majčine i očeve uloge u odgoju djeteta i pozitivnim učincima njihove uključenosti u razdoblju djetetove adolescencije te su potvrdila da je očeva uključenost bitna (Updegraff i sur., 2001; Stephens, 2009; Carr, 2013; Si Han i Pen Jun, 2013; Temmen, 2018; Salgado i sur., 2021). Inozemna istraživanja koja se bave isključivo očevom uključenosti u odgoj djeteta tijekom adolescencije iz perspektive očeva (Le Greasley, 2001; Ingudóttir, 2015; Luchtmeyer, 2015), ali i adolescenata (Flouri i sur., 2002; Scott i sur., 2007; Ping Su i sur., 2017) također pokazuju da očeva uključenost ima brojne pozitivne učinke na djetetov razvoj. Malobrojna inozemna istraživanja (Le Greasley, 2001; Ingudóttir, 2015; Luchtmeyer, 2015) se bave isključivo onime što oblikuje očevu uključenost u odgoj, dakle čimbenicima koji potiču očeve na (ne)angažiranost prilikom odgoja adolescenata. Prema Ingudóttir (2015), očeva uključenost i način na koji očevi vide značajnost vlastite uloge tijekom djetetove adolescencije su značajno uvjetovani obiteljskim odnosima jer su sudionici vlastitu ulogu promatrali komparirajući se sa svojim očevima, ali su i društveno uvjetovani. Le Greasley (2001), kao i Luchtmeyer (2015) u istraživanju polazi od pretpostavke da je očinstvo društveno oblikovano te prikazuju „novo“ i tradicionalno očinstvo i ističu značaj javnih politika prilikom poticanja uključenosti očeva.

Kao što je u teorijskom dijelu rada navedeno, prema Bronfenbrennerovoj teoriji ekoloških sustava, pretpostavlja se da je percepcija značajnosti vlastite uloge u odgoju djeteta konstruirana ovisno o vanjskim čimbenicima, tj. da na nju utječu mikro, mezo, egzo i makrosustav. Osim toga, u ovome radu se na temelju provedenih istraživanja (Updegraff i sur., 2001; Stephens, 2009; Si Han i Pei Jun, 2013; Salgado i sur., 2021) polazi od pretpostavke da se majčina i očeva uloga razlikuju u načinima uključenosti u

djetetov odgoj te da očevi i majke sudjeluju u različitim dijelovima djetetova odgoja. Na tragu distinktivnosti tih dviju uloga, uzimajući u obzir specifičnost adolescencije kao razvojnog razdoblja koje je izazovno i za adolescente, ali i za njihove roditelje, u ovome istraživanju su u fokus stavljeni očevi, tj. njihovo roditeljstvo za vrijeme djetetove adolescencije. Opsežna pretraga literature nije polučila puno rezultata o srodnim istraživanjima u domaćem znanstvenom prostoru. U inozemnim istraživanjima (Brannen i Nilsen, 2006; Gregory i Milner, 2011; Magaraggia, 2013; Luchtmeyer, 2015) koja se bave očevom uključenosti i promjenama u uključenosti tijekom različitih perioda djetetovog razvoja, fokus nije na roditeljskoj uključenosti isključivo tijekom djetetove adolescencije. U tim su istraživanjima prikazane generacijske promjene u shvaćanju uloge oca koje su konstruirane na temelju društvenih, ekonomskih i povijesnih promjena (Brannen i Nilsen, 2006), uloga javnih politika u konstruiranju slike *idealnog oca* koja se razlikuje od države do države (Gregory i Milner, 2011), statičnost pojma *muškosti* koja otežava usklađivanje uloge oca i muškarca (Magaraggia, 2013) i društvena konstruiranost pojma *muškosti* koja oblikuje očinstvo (Luchtmeyer, 2015).

Polazeći od nedostatnog broja domaćih istraživanja koja roditeljstvu u periodu djetetove adolescencije prilaze iz perspektive samih očeva i načina na koji oni interpretiraju svoje roditeljstvo, cilj ovoga istraživanja je *opisati kako sudionici istraživanja razumiju i prakticiraju vlastitu ulogu oca u odgoju adolescenata te koje čimbenike u procesu oblikovanja uloge oca tijekom djetetove adolescencije percipiraju značajnima*. Pod *razumijevanjem uloge oca* u ovome će se istraživanju razmatrati specifičnost vlastite uloge u periodu djetetove adolescencije u odnosu na razdoblje prije adolescencije i specifičnost vlastite uloge (oca) u periodu djetetove adolescencije u odnosu na ulogu majke; za operacionalizaciju *practiciranja uloge oca* u ovome će se istraživanju koristiti Hoghughijeva (2004) razdioba roditeljske uloge na elemente skrbi, kontrole i razvoja, dok će se kao relevantni *čimbenici u procesu oblikovanja uloge oca tijekom djetetove adolescencije* zahvatiti svi elementi koje očevi procijene značajnima. *Adolescencijom* podrazumijevam razvojnu fazu koja počinje oko djetetove 12. godine i završava oko 19. godine. Kao što je ranije navedeno, autori (Arnett, 2000; Lerner i Steinberg, 2004) različito definiraju razdoblje adolescencije, ali ono što je zajedničko njihovim definicijama je da su i početak i kraj adolescencije kulturološki i socijalno

određeni. Što se tiče početka adolescencije, djevojčice se s prvim promjenama vezanim za adolescenciju susreću prije dječaka (Lerner i Steinberg, 2004). Dob od 12 godina sam odabrala kao donju granicu jer se, prema Čiček (1999), u toj dobi gotovo svi susretnu s psihološkim promjenama karakterističnim za adolescenciju. Kao gornju granicu sam odabrala dob od 19 godina jer u toj dobi, prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji⁶, kod dijela adolescenata dolazi do izvršenja razvojnih zadataka adolescencije. Uzimajući u obzir da u toj dobi uglavnom dolazi do završetka srednjoškolskog obrazovanja, velik dio učenika završnih razreda srednje škole nastavlja obrazovanje (Jokić i Ristić Dedić, 2014) i gotovo polovica tijekom studija ne živi s roditeljima (Rimac i sur., 2019), odlučila sam kao gornju granicu odabrati dob od 19 godina jer je do te dobi očekivan suživot roditelja i adolescenata.

3.2. Postupci istraživanja

Istraživanjem sam namjeravala prikupiti iskustva pojedinaca i njihovu percepciju istraživane tematike, zbog čega sam odabrala kvalitativnu metodologiju. Naime, „kvalitativni pristup proučava fenomene u njihovom prirodnom okruženju, nastojeći im dati smisao i protumačiti ih sukladno značenju koje im pridaju ljudi“ (Milas, 2009, 572), čime se nastoji doći do opisa vlastitih doživljaja i misli sugovornika. S obzirom na to da je namjera istraživanja bila saznati iskustva i percepciju sudionika istraživanja o temi istraživanja, odabrala sam metodu intervjua koja daje mogućnost dubinskog uvida u temu (Milas, 2009). Za prikupljanje podataka koristila sam polustrukturirani intervjui u kojemu postoji ravnoteža između tema koje su u fokusu istraživanja i fleksibilnosti pri vođenju intervjua. Osim toga, polustrukturirani intervjui, zbog postavljanja jednakih pitanja svim sugovornicima, omogućuje uspoređivanje prikupljenih podataka i olakšava obradu podataka, ali element *polustrukturiranosti* nudi mogućnost za postavljanje potpitanja kako bih, prateći odgovore koje dobijem od sugovornika, mogla saznati detaljnije informacije i *uroniti* dublje u problematiku. Protokol intervjua je u *Prilogu 1*, a prilikom kreiranja protokola sam izbjegavala pitanja zatvorenog tipa kako bih došla do što više informacija te kako sugovornika ne bih ograničila u iskazivanju misli i doživljaja. Nisam postavljala sugestivna pitanja niti koristila stručnu terminologiju kako ne bi došlo do situacije u kojoj sugovorniku nije jasno na što se odnosi pojedino pitanje.

⁶https://www.who.int/maternal_child_adolescent/documents/pdfs/9241591269_op_handout.pdf

3.3. Uzorak

Sudionici istraživanja činili su prigodni (neprobabilistički) uzorak. Uzorkovanje je imalo više faza. Prvo sam poziv sudionicima (*Prilog 2*) objavila na Facebook grupama koje u nazivu navode da su namijenjene muškarcima, a koje nisu vezane za roditeljstvo. Facebook objavom sam namjeravala umanjiti pristranost uzorka jer okuplja manje specifičnu populaciju očeva u RH u odnosu na forum. Facebook okuplja više aktivnih korisnika nego forum. Pretpostavila sam da su na Facebooku aktivni i korisnici foruma, a da je manji broj korisnika Facebooka aktivan na forumu. Osim toga, Facebook grupa u kojoj je objavljen poziv za sudjelovanje u istraživanju broji više od 35 000 članova koji su, sudeći po dnevnom broju objava, prilično aktivni. Međutim, kako nakon objave na Facebooku odaziv ipak nije bio zadovoljavajuć, objavu s pozivom sudionicima sam objavila na forumu forum.hr. Do 6 sudionika sam došla putem Facebooka, a do 3 putem foruma.

Da bi ušli u uzorak, sudionici su morali zadovoljiti određene uvjete. S obzirom na to da je tema istraživanja očevo razumijevanje vlastite uloge u periodu djetetove adolescencije, sudionici su morali biti muškarci, roditelji⁷ djeteta koje je trenutno u adolescenciji, pri čemu nisu morali nužno živjeti s djetetom. Dijete je moralo biti u dobi od 12 do 19 godina.

S obzirom na globalnu pandemiju virusa Covid-19 i preporuke civilnog stožera koje se odnose na izbjegavanje fizičkog kontakta, intervju sam provodila *online* putem videopoziva, što je ujedno omogućilo sudjelovanje očeva iz svih dijelova Hrvatske.

Broj sudionika nije bio unaprijed određen, nego su se intervjui provodili do teorijskog zasićenja (Strauss i Corbin, 1990, prema Milas, 2009), odnosno dok nije došlo do ponavljanja iskazanih iskustava i promišljanja. Provela sam 9 intervjua prosječnog trajanja 37 minuta. Sudionici su u dobi od 39 do 57 godina. Četvorica imaju srednju stručnu spremu, a petorica visoku stručnu spremu. Svi su biološki roditelji svojoj djeci i imaju jedno ili više djece u adolescenciji i djecu odgajaju unutar nukleusne obiteljske strukture. U Tablici 1 su prikazani sociodemografski podaci sudionika.

⁷Nije nužna biološka povezanost sudionika (oca) s djetetom jer se pretpostavlja da su društveni čimbenici ono što oblikuje njegovo viđenje vlastite uloge.

Tablica 1 Sociodemografski podaci sudionika istraživanja

OZNAKA SUDIONIKA	DOB	STUPANJ OBRAZOVANJA	SPOL DJETETA
S1	54	SSS	Ž
S2	40	SSS	M
S3	39	VSS	Ž
S4	57	VSS	M
S5	44	VSS	Ž
S6	40	SSS	M
S7	39	SSS	Ž
S8	50	SSS	M i Ž
S9	52	VSS	Ž

3.4. Tijek istraživanja

Kao što navodi Čorkalo Biruški (2014), pri provedbi istraživanja neophodno je postići ravnotežu između promicanja dobrobiti za aktere i nenanošenja štete njima s potrebom za povećanjem istraživačkih spoznaja o istraženj temi. Kako bih bila sigurna da istraživanjem ne narušavam etička načela kvalitativnih istraživanja, prije samog početka provedbe intervjua sam nacrt istraživanja predala *Povjerenstvu za etičnost u pedagojskim istraživanjima* na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. S obzirom na to da tema istraživanja podrazumijeva pitanja kojima se ulazi u obiteljsku i privatnu sferu sugovornika te da kao studentica nemam iskustva u provedbi istraživanja, smatrala sam nužnim dobiti odobrenje Povjerenstva prije početka provedbe istraživanja. Odobrenje se nalazi u Prilogu 3. Nakon što sam dobila odobrenje, objavila sam pozivno pismo (Prilog 2) na Facebooku, a potom i na forumu, kako je ranije opisano. Potencijalni sudionici su zamoljeni da se jave isključivo privatnom porukom, a objava je ubrzo obrisana kako se daljnjim reakcijama slučajno na neki način ne bi narušila anonimnost sudionika, što na forumu nije bilo potrebno činiti jer su svi sudionici anonimni. Sudionici su se javili putem privatne poruke.

Zainteresiranim sudionicima sam putem privatne poruke poslala Informacijsko pismo (Prilog 4) koje sadrži okvirne informacije o temi istraživanja, načinu provođenja i očekivanom trajanju intervjua, anonimnosti sudionika i dobrovoljnosti sudjelovanja i načinu pohranjivanja podataka. Svi sudionici koji su mi se javili putem privatne poruke su bili zainteresirani za sudjelovanje te smo dogovorili termin provođenja intervjua. Također sam im poslala i adresu elektroničke pošte putem koje me mogu naknadno kontaktirati i Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju (Prilog 5) kako bi ju pročitali prije samog videopoziva. Prije početka intervjua sam sudionicima elaborirala informacije o samom intervjuiranju i pročitala prethodno poslanu Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju nakon čega sam ih zamolila da potvrde da se slažu s pročitanim, navedu ime, prezime i datum provedbe intervjua. S obzirom na to da su sudionici suglasnost za sudjelovanje u intervjuu dali usmenim putem, audio zapis davanja suglasnosti sam izuzela iz transkribiranja i pohranila u mp3. formatu. Sve prikupljene suglasnosti u mp3. formatu sam pohranila na CD odvojeno od transkribiranih intervjua i čuvat ću ih 60 mjeseci nakon obrane rada nakon čega ću ih uništiti. Snimala sam audio zapis intervjua, a o tome sam sudionike ranije obavijestila. Po provedbi intervjua, audio zapise sam transkribirala nakon čega sam snimke trajno uništila. Transkribirane intervjue sam anonimizirala te su sudionici označeni oznakama (S1, S2,...) kako bi se izbjegla mogućnost saznavanja njihovog identiteta. Transkribirane intervjue čuvam zaštićene lozinkom u Word dokumentu, a pohranjeni su na CD.

3.5. Obrada podataka

Dobivene podatke sam analizirala koristeći induktivnu tematsku analizu koja je, prema Braun i Clarke (2006, 79) fleksibilna kvalitativna „metoda čiji je cilj identificiranje, analiziranje i izvještavanje o temama unutar podataka“. Prvi korak nakon transkribiranja podrazumijeva ponovno iščitavanje transkripta te zapisivanje bilježaka. Nakon što sam za svaki intervju zapisala bilješke u kojima sam navela na što su očevidci stavljali naglasak tijekom intervjua, na koje teme su davali opširnije, a na koje sažetije odgovore, ponovno sam pročitala transkripte i bilješke. Potom sam bilješke nadopunila podacima kojih sam se naknadno dosjetila. Uočila sam da sam u pojedinim transkriptima u više navrata zapisivala iste informacije, stoga sam ponavljanja izbrisala. Potom sam

generirala inicijalne kodove, koje sam nakon toga grupirala. Unutar grupiranih skupova podataka je uslijedilo traženje i identificiranje tema. Potom sam ponovno pregledala teme, reducirala njihov broj i preimenovala ih. U Prilogu 6 se nalazi popis tema i generiranih kodova.

4. Rezultati i rasprava

Tematskom analizom prateći prethodne korake sam definirala tri osnovne teme o očevom razumijevanju vlastite uloge u periodu djetetove adolescencije: uključenost u djetetov odgoj radi zadovoljavanja djetetovih potreba, distinkcija očeve i majčine uloge i uloga oca kao društveni konstrukt. Navedene teme su opisane u nastavku.

4.1. Uključenost u djetetov odgoj radi zadovoljavanja djetetovih potreba

Zadovoljavanje djetetovih tjelesnih potreba je element u kojemu sudionici vlastitu ulogu procjenjuju kao veoma značajnu. Kod brige o djetetovim tjelesnim potrebama sudionici uglavnom fokus stavljaju na uredan životni ritam, zdravu prehranu i osiguravanje financijske sigurnosti.

S1: „Što se toga tiče, već godinama kod nas u obitelji postoji pravilo – spavanje je najkasnije u pola 12.“

S2: „Ja snosim odgovornost za financijski dio, da uvijek mogu imati dovoljno za hranu, za užinu, novca za školu.“

Međutim, važno je napomenuti da sudionici te čimbenike smatraju značajnim, ali su uglavnom majke te koje prakticiraju brigu o zadovoljavanju tjelesnih potreba. Konkretnije, sudionici stavljaju naglasak na životni ritam i zdravu prehranu, ali majke osiguravaju implementaciju tih pravila u obiteljsku svakodnevicu. Vlastiti angažman spominju kada je riječ o djetetovom bavljenju sportom.

S6: „Žena uglavnom kuha domaće stvari pa se zdravo hrani“

S5: „...evo potaknuo sam ju da se upiše na neke grupne treninge čim se upisala u srednju školu“

Slične rezultate navodi Temmen (2018) koja ističe da se majke uglavnom bave zadovoljavanjem fizičkih potreba, dok se očevi u većoj mjeri s djecom bave sportskim aktivnostima.

Uredan ritam spavanja je bitan za sudionike te navode da je upravo to često razlog sukoba s djecom. Do sukoba dolazi zbog pretjeranog korištenja mobitela i računala, ali nisam ispitala kako sprječavaju takvo provođenje vremena kod djece.

S6: „Pa evo naprimjer sad tijekom ljetnih praznika što se tiče odlaska na spavanje smo imali par svađa. Jako kasno je išao spavati, igrao igrice do 3-4 sata ujutru. I onda spava do 1-2 popodne i tako cijelo vrijeme.“

Samo sudionik S4 navodi da su on i supruga sina poticali na provođenje vremena s vršnjacima umjesto igranja igrice na računalu. Ipak, sugovornik ponovno ističe njegovu suradnju s majkom te je vidljivo da njezinu ulogu smatra značajnom za izgradnju odnosa s djetetom.

S4: „Tad smo ga žena i ja poticali da se druži, da bar nekad ode na igralište.“

Konsumaciju alkohola i cigareta su sudionici spomenuli dok smo razgovarali o važnosti otvorene komunikacije s djetetom te tako sudionici navode:

S4: „Volio bih da nikada ne zapali cigaretu, ali znam da će se to dogoditi prije ili kasnije. Ako počne pušiti, bilo bi mi draže da meni kaže nego da saznam od nekog drugog.“

S8: „Znam ja da on i društvo tu i tamo popiju pivo-dva. A i za stariju kćer isto znam da popije koje piće kad ide na neki rođendan. Svjestan sam ja svega. Al' nemaju smisla neke zabrane, mogu im biti primjer pa da shvate da im ne treba opijanje u životu.“

Sudionici istraživanja koje je provela Ingudóttir (2015) kao ključne elemente vlastite uključenosti u zadovoljavanje djetetovih fizičkih potreba naveli kontrolu uporabe računala, bavljenje tjelesnom aktivnošću, brigu o dovoljnoj količini sna i izbjegavanje alkohola, cigareta i drugih opojnih sredstava. Bilo bi zanimljivo provjeriti na koje elemente bi se fokusirale majke te bi li se mogao uočiti obrazac kojim se aspektima zadovoljavanja djetetovih fizičkih potreba bave majke, a kojima očevi.

Za aspekt zadovoljavanja djetetovih emocionalnih potreba očevi ističu važnost majčine uloge i navode da djeca češće razgovaraju s majkom o bilo kakvim problemima takve prirode. Temmen (2018) također navodi da majke uglavnom pružaju emocionalnu podršku, dok očevi fokus stavljaju na igru i sportske aktivnosti. S druge strane, Ingudóttir (2015) tvrdi da su očevi svjesni vlastite uloge u zadovoljavanju djetetovih emocionalnih potreba i da se pritom uglavnom referiraju na vlastita iskustva te hladan

odnos kakav su imali sa svojim očevima ne žele imati s vlastitom djecom. Očevi kao način vlastite uključenosti uglavnom navode otvoren i iskren razgovor s djetetom, pri čemu posebno važnim smatraju uvažavanje djetetovih stavova.

S7: „Razgovor, razgovor i samo razgovor. Mislim da treba što više pričati. Kako ćemo znati što naše dijete muči ako ne komuniciramo?!“

S9: „Stalno im iskazujem potrebnu pažnju, uvažavam njihove stavove, saslušam ih. Isto tako, potrebe i zahtjeve koji su realni i prilagođeni njihovoj dobi se trudim ispuniti.“

Sudionici istraživanja su naveli da nisu direktno uključeni u zadovoljavanje djetetovih društvenih potreba. Značajnim smatraju postojanje dugotrajnih prijateljstava, pri čemu je njihova uloga pasivna, što je vidljivo u sljedećim citatima:

S4: „Od njegovog rođenja živimo tu, ima prijatelje iz djetinjstva, rodbinu svojih godina.“

S8: „A sad sklapanje prijateljstava, pa to je na njima, da vide tko im odgovara i s kim će se družiti. Naše je bilo da ih dovedemo u okruženje gdje ima djece“

Očevi ne navode da imaju potrebu uključiti se, ali razlog tome može biti to što njihova djeca nemaju problema sa sklapanjem prijateljstava, družu se s vršnjacima i imaju bogat društveni život. Sugovornik S3 koji navodi da su njihova djeca imala problema sa sklapanjem prijateljstava pokazuje zabrinutost te ističe da su tad bili angažirani kako bi djetetu pomogli u sklapanju prijateljstava s vršnjacima te da su zajednički rješavali te poteškoće.

S3: „Nije da nema prijatelje ovdje, ali naravno imali smo par kriza gdje je bilo dosta teško uklopiti se, nije ovo velik grad tako da se manje-više svi znaju i družu već godinama.“

Sugovornik S2 koji zbog posla malo vremena provodi s djetetom ističe da mu je žao što je nedovoljno upoznat s djetetovim društvenim životom:

S2: „Recimo rastuži me kad shvatim da ja dosta njegovih prijatelja ne poznajem. Zapravo znam s kim se druži ovako okvirno, ali sam u biti baš slabo upućen u te stvari“

Suprotno dobivenim rezultatima u ovom istraživanju, rezultati drugih istraživanja (Franz i sur., 1991; Forehand i Nousiainen, 1993) pokazuju da očevi imaju značajnu ulogu u zadovoljavanju djetetovih društvenih potreba. Autori (Franz i sur., 1991; Forehand i Nousiainen, 1993) navode da su očevi predstavljaju model za sklapanje prijateljskih odnosa i savjetima mogu pomoći djeci u rješavanju vršnjačkih sukoba. Njihova uključenost je značajna za djetetovu mogućnost sklapanja dugotrajnih prijateljstava (Franz i sur., 1991; Forehand i Nousiainen, 1993). S obzirom na to da su sudionici istaknuli da se ne bave zadovoljavanjem djetetovih društvenih potreba, nažalost s njima nisam provjerila kakvom percipiraju važnost vlastite uključenosti u zadovoljavanje djetetovih društvenih potreba. Nakon što su naveli da ne smatraju vlastitom dužnošću brinuti se o tom aspektu djetetova života, nisam nastavila dublje propitivati razloge takvog odgovora.

Karakteristično za ovu temu je što su očevi pričali u množini kad se radi o zadovoljavanju djetetovih potreba, što ukazuje na to da i majčinu ulogu smatraju percipiraju značajnom. To prepoznavanje važnosti očeve i majčine suradnje prilikom brige o djetetu mogu povezati s Bronfenbrennerovom (1977, prema Le Gresley, 2001) teorijom ekoloških sustava prema kojoj za razvoj pojedinca značajan utjecaj imaju interakcije koje se odvijaju unutar sustava kojima on pripada. Osim toga, Lamb i suradnici (1985) ističu važnost majčine uključenosti u odgoj djeteta, kao i važnost odnosa između oca i majke. Upravo to što sudionici ističu zajednički angažman oca i majke prilikom zadovoljavanja djetetovih potreba može pozitivno utjecati na djetetov razvoj i zadovoljavanje njegovih potreba. Međutim, dobiveni podaci mogu ukazivati i na nedostatnu autonomiju u određenim područjima. Zanimljive rezultate navode Dobrotić i Pećnik (2003), koje ističu da su u istraživanju o rodnoj raspodjeli kućanskih poslova i brige o djeci majke uglavnom navele „kako i dalje preuzimaju najveći teret skrbi za djecu te brige za kućanstvo“ (Dobrić i Pećnik, 2003, 80). U njihovom istraživanju su sudjelovali očevi i majke djece u razdoblju od rođenja do polaska u školu, a prema njihovim rezultatima, majke se dominantno bave zadovoljavanjem djetetovih potreba. Bilo bi zanimljivo provjeriti bi li i majke djece adolescentne dobi

koristile množinu kada bi govorele o zadovoljavanju djetetovih potreba ili bi fokus stavile na vlastitu angažiranost.

4.2. Distinkcija očeve i majčine uloge

Sudionici su tijekom intervjua u više navrata istaknuli postojanje razlike između očeve i majčine uloge u djetetovom odgoju. Ta razlika najviše dolazi do izražaja kada govore o načinu provođenja slobodnog vremena s djetetom i temama o kojima razgovaraju s djetetom. Dio sudionika ističe da su uloge prilično jasno podijeljene te tako navode da se djeca uglavnom povjeravaju majkama i s njima razgovaraju o emocijama.

S5: „Recimo to ovako: supruga preuzima teret ozbiljnijeg roditelja, više uključenog u stvari emotivne prirode, dok sam ja tu za neke lakše teme.“

Slično navodi Temmen (2018), čiji rezultati govore o različitim ulogama koje otac i majka imaju u odgoju djeteta te ističe da majke uglavnom zadovoljavaju emocionalne i fizičke potrebe, dok očevi veći dio vremena provode u igri i drugim aktivnostima zabavnog karaktera.

S8: „Majka im je uvijek bolja bila u razgovorima o osjećajima. Ja tu, ne da nisam dobar, već se ne znam dobro izražavat. Postoji razlika što se točno vidi za koja pitanja i probleme se obraćaju kojem roditelju. Ja sam tu za tehničke stvari, kad im treba nešto fizički pomoć i kad im treba džeparac. Za sve ostalo će prije pitat majku.“

S9: „Ipak, mislim da je uloga majke, pogotovo kod ženske djece, značajnija u adolescenciji jer se tada kod curica pojavljuju promjene koje, prirodno, majke lakše s njima rješavaju.“

Ovi primjeri su pokazatelj tradicionalnih stavova po pitanju podjele roditeljskih zadataka. Iz navoda sudionika je vidljivo esencijalističko shvaćanje roditeljstva prema kojemu su biološke razlike temelj za postojanje razlika u roditeljskom ponašanju (Bartulović, 2011). Tako sudionici majke smatraju sposobnijima za brigu o djetetovim emocionalnim potrebama, a kao razlog navode to što je ona žena i „*nekako je prirodnije da se oko tih emocionalnih potreba ona više bavi*“ (S6). Sudionici pritom ne navode niti

jedan drugi razlog zbog kojeg bi majke bile sposobnije za bavljenje emocionalnim potrebama djece ili zbog kojeg to ne bi trebao biti zadatak očeva.

Prikazani rezultati su slični rezultatima koje su dobili Halle i Le Menstrel (1999) te Carlson i Magnuson (2011) prema kojima očevi svoju ulogu vide prvenstveno kao ulogu *hranitelja* u obitelji čiji je primarni zadatak osigurati obitelji ekonomsku sigurnost, dok majčinu ulogu procjenjuju više njegujućom, što je u skladu s teorijom koju su prikazali Lamb i suradnici (1985), prema kojoj majke u većoj mjeri pružaju emocionalnu podršku. Upravo o ulozi *hranitelja* govori sugovornik S8 koji ističe da je fokus na njemu da obitelji osigura ekonomsku sigurnost:

S8: „Moje je da donesem novce za hranu i krov nad glavom, žena dalje raspolaže time“

Ipak, što se tiče donošenja odluka vezanih za dijete, napominju da odluke uglavnom donose zajedno, u razgovoru s djetetovom majkom te da su i djeca često uključena u donošenje odluka.

S7: „O svim važnim odlukama obiteljski razgovaramo. Iskren i otvoren odnos su temelji naše obitelji. I supruga i ja želimo najbolje za našu kćer, a kada se radi o odlukama koje se direktno tiču nje i jako utječu na bilo što u njezinom životu, naravno da i nju pitamo za mišljenje.“

S8: „Apsolutno uvijek sve odluke skupa donosimo, pogotovo ako su vezane uz našu djecu. Potrebno je razgovarati i planirati kako bi se to realiziralo.“

Uključivanje djece u donošenje odluka potiče njihovu autonomiju. Kao što navode Simons i Conger (2007), adolescenti zahtijevaju više slobode, a to se odnosi i na sudjelovanje u donošenju odluka. Kocayörük (2016) ističe važnost poticanja autonomije kod adolescenata jer se tako olakšava prevladavanje razvojnih zadataka tijekom adolescencije. Osim toga, uključivanje djece u donošenje odluka i pravila ponašanja im pomaže razumjeti važnost njihovog poštivanja. Ako djeca sudjeluju u donošenju odluka, lakše će razumjeti da su sami odgovorni za vlastito ponašanje⁸. Što se tiče samog donošenja odluka, Scanzoni i Szinovacz (1980, prema Lee i Beatty, 2002)

⁸ <https://raisingchildren.net.au/teens/behaviour/behaviour-management-ideas/family-rules>

navode da roditelji koji potiču jednakost obiteljskih uloga u većoj mjeri potiču adolescente na sudjelovanje u donošenju odluka i to vide kao oblik pomoći u razvoju i sazrijevanju adolescenta.

Sudionici također navode da je majka medijator u komunikaciji očeva i djece, pogotovo u osjetljivim situacijama i rješavanju sukoba, što nam također ukazuje na važnost odnosa otac-majka, što su naveli kao bitan čimbenik kvalitete odnosa s djetetom:

S1: „Žena mi tu pomaže, često ona uspostavlja mir između nas dvoje pa me kad smo nasamo upozori da sam bio grub i tako te stvari. Pa se ispričam ako sam vikao ili burno reagirao.“

Majčina medijatorska uloga u odnosu između oca i djeteta je već istraživana (Barnes i Olson, 1985; Çelik, 2019). Prema Bronfenbrennerovoj teoriji ekoloških sustava (1977, prema Le Gresley, 2001), interakcije između članova sustava (u ovom slučaju interakcija između oca i majke) utječu na djetetov razvoj. Majka predstavlja *most* u komunikaciji oca i djeteta, ona osigurava poboljšanje kvalitete i otvorenost komunikacije (Çelik, 2019). Lamb i suradnici (1985) također ističu važnost odnosa majke i oca kao bitnog prediktora očeve uključenosti u odgoj djeteta. Prema Barnes i Olson (1985) adolescenti izvješćuju o većoj otvorenosti komunikacije s majkom nego s ocem. Također navodi da je odnos između majke i djeteta nepromijenjen bez obzira na sukobe do kojih je dolazilo, dok su u odnosu oca i djeteta sukobi drastično promijenili učestalost i kvalitetu komunikacije. U tom aspektu majka može imati ključnu ulogu jer posredovanjem između oca i djeteta ima priliku izravno utjecati na smanjenje sukoba, što može rezultirati boljim odnosom između oca i djeteta.

S6: „Mislim da sam ja pomalo naučio stati na loptu, ne reagirati odmah na neke njegove gluposti. Žena je tu imala dosta veliku ulogu jer mi je često znala ukazati kad sam se bez razloga derao na njega.“

Dobiveni podaci mogu ukazivati i na majčinski *gatekeeping*. Majčinski *gatekeeping* podrazumijeva ponašanja kojima majka koristeći kontrolu, restrikcije i poticanje utječe na očevu uključenost u odgoj djeteta (Luchtmeyer, 2015). Allen i Daly (2007) navode da je majčina uloga veoma značajna za očevu uključenost u odgoj djeteta jer koristeći navedene alate, majke djelomično određuju razinu očeve uključenosti (Allen i Hawkins,

1999, prema Allen i Daly, 2007). Na majčin poticaj se može povećati očeva uključenost u odgoj djeteta, a njezina kritika može imati suprotan učinak i rezultirati manjom razinom očeve uključenosti (Schoppe-Sullivan i sur., 2008, prema Ingudóttir, 2015). S druge strane, očevo preveliko oslanjanje na majčinu medijatorsku ulogu u njegovu odnosu s djetetom na majku može staviti teret odgovornosti za odnos oca i djeteta. To može biti posebno problematično u slučaju razvoda partnerstva. U slučaju narušenih partnerskih odnosa i razvoda postoji mogućnost da će doći i do pogoršanja kvalitete odnosa između oca i djeteta (Scott i sur., 2007). Naime, prema rezultatima koje navode Scott i suradnici (2007), u slučaju razvoda partnerstva uglavnom dolazi do pogoršanja odnosa adolescenata s očevima, ali ne i s majkama. Kao razlog navode to što adolescenti uglavnom ostaju živjeti s majkom te rjeđe viđaju oca, ali i to što su sudionici istaknuli da su i prije razvoda bliži odnos imali s majkom nego s ocem. Za odnos oca i kćeri je vjerojatnije pogoršanje kvalitete odnosa nego za odnos oca i sina (Amato i Keith, 1991, prema Morman i Floyd, 2006), a razlog tomu je čvršća veza koju očevi uglavnom imaju sa sinovima nego sa kćerima. Kao što je navedeno u podacima o uzorku istraživanja, svi sudionici odgajaju unutar nukleusne obiteljske strukture tako da nisam imala mogućnost dublje istražiti ovu temu.

Međutim, jedan od sudionika zbog prirode posla veći dio godine provede na terenu te s djetetom ne provodi puno vremena. Upravo je on tijekom intervjua veliki naglasak stavljao na djetetovu majku te je u svim pitanjima koja su se odnosila na zadovoljavanje djetetovih potreba spomenuo da uglavnom ona donosi odluke o kojima ga informira, a da zajedno donose bitne odluke koje se odnose na djetetovo zdravlje ili budućnost.

S2: „Što se tiče recimo tih nekih odluka oko dnevnog ritma i obaveza, to je sve na ženi.“

Rečenica koja možda najjasnije opisuje kakvom ovaj sudionik vidi vlastitu ulogu u periodu djetetove adolescencije je:

S2: „Možda je u našoj situaciji bolje pitanje kako je biti majka adolescenta, na njoj je ipak najveći dio tereta što se toga tiče.“

Naime, sugovornik je čak i u pitanju koje se odnosi direktno na njega i njegovu ulogu tijekom djetetove adolescencije spomenuo djetetovu majku. Postoji mogućnost da zbog

male količine vremena koje provodi sa sinom smatra da nije kompetentan govoriti o tome jer i u nastavku razgovora ističe:

S2: „Baš je teško o tome razgovarati jer se zapravo često ne osjećam dovoljno uključenim u njegov život“

Očevi kao značajan oblik vlastite uključenosti u odgoj djeteta ističu aktivno provođenje slobodnog vremena s djetetom i navode da se uglavnom zajedno bave sportskim aktivnostima. Ti podaci su slični rezultatima koje su dobili Lamb i suradnici (1985), Parke (1996), Lamb i Tamis-LeMonda (2004) koji navode da očevi i majke imaju različit odnos s djetetom i da na različit način provode vrijeme. Lamb i Tamis-LeMonda (2004) ističu da očevi veći dio vremena provode u igri s adolescentima ili baveći se sportom. Osim toga, navedeni autori smatraju da očevi potiču djecu na istraživanje i propitivanje okoline i više aktivno provode vrijeme u odnosu na majke koje uglavnom fokus stavljaju na njegujuće aktivnosti.

S6: „Ja i sin se uglavnom družimo kad sam ja slobodan, najčešće idemo na utakmice, nekad igramo društvene igre svi zajedno ili se družimo s rodbinom i cijelom obitelji.“

S7: „Trudim se da smo fizički što više aktivni i da se bavimo sportom, da šecemo psa, da idemo na košarku i takve stvari. U takvim aktivnostima provodimo dosta vremena skupa. Uglavnom su druženja tako nekog, sportskog ili zabavnog karaktera.“

Iako prethodno prikazani rezultati govore o jasno podijeljenim ulogama oca i majke, dio sudionika uključenost očeva u odgoj adolescenata smatra nedostatnom. Ističu da bi se očevi trebali više angažirati u sferama brige o djetetu u kojima su majke zastupljenije te navode:

S2: „Al' opet mislim da je moguće puno više se uključiti i sudjelovati. Naravno svatko prema svojoj mogućnosti.“

S3: „Generalno gledano, mislim da su više uključeni nego prije, ali smatram da i dalje ima mjesta napretku.“

Sudionik S1 kao razlog vlastite nedovoljne uključenosti ističe spol djeteta:

S1: „Možda bih bio malo više uključen da imam sina pa se možda tako lakše i povezati kad bi vjerojatno imali više zajedničkih tema“.

Alfaro i suradnici (2006) spol djeteta navode kao bitan čimbenik očeve uključenosti u odgoj djeteta te ističu da očevi više vremena provode sa sinovima nego s kćerima. Takve rezultate su dobili i Updegraff i suradnici (2001). Navedene rezultate se može objasniti društvenim normama prema kojima je takav odnos oca i sina poželjan (Anderson, 1989, prema Carlson i Magnuson, 2011; Harris i Morgan, 1991, prema King i sur., 2004; Hoeve i sur., 2009, prema Temmen, 2018). Slične rezultate prikazuju Wood i Repeti (2004), koji ističu da se tijekom djetetovog odrastanja povećava vrijeme koje očevi provode sa sinovima, dok to nije slučaj u odnosu između oca i kćeri gdje nema promjene u količini provođenja zajedničkog vremena.

Što se tiče promjene očeve uloge u periodu djetetove adolescencije u odnosu na ranije periode djetetova razvoja, sudionici tvrde da su se i odnos s djetetom i njihova uloga u djetetovu odgoju promijenili. U najvećoj mjeri fokus stavljaju na promjenu odnosa uzrokovanu nedostatnom količinom zajednički provedenog vremena zbog njihove ili djetetove odsutnosti:

S5: „E tu sam zapravo primjetio najveću promjenu u odnosu jer nije bila s nama doma preko tjedna, dolazila je svaki drugi vikend doma. I nekako kao da je tad odrasla.“

S7: „Mislim da sada provodim nešto manje vremena sa svojom kćeri. Sada se ona puno više druži sa svojim prijateljicama, a puno manje s roditeljima i djedom i bakom, ali to je normalno. Mislim da je to dio odrastanja.“

Dobiveni podaci su slični onima koje je dobila Ingudóttir (2015), a navode da tijekom djetetove adolescencije očevi provode manje vremena s djetetom. Kao razlog navode promjenu načina na koji adolescenti provode slobodno vrijeme, sve više vremena provode s vršnjacima, a ne s roditeljima.

Sudionici su naveli da se način komunikacije s djetetom promijenio u odnosu na ranije periode djetetova razvoja. Dok jedan dio sudionika ističe da više razgovaraju o ozbiljnim temama, drugi dio sugovornika u fokus stavlja sukobe s adolescentima:

S4: „On i ja već neko vrijeme imamo takav odnos u kojem smo ravnopravni u smislu da se ne ponašam prema njemu kao da je malo dijete, uvažavam njegovo mišljenje. U odnosu na ranije, sad razgovaramo o ozbiljnijim temama.“

S1: „Da se ne lažemo, češće se svađamo. (...) Nekad čak imam osjećaj da me provocira i da testira dokle može ići, gdje su granice mojih živaca.“

Za adolescenciju je karakterističan rast sukoba unutar obitelji što autori (Čiček, 1999; Kersteš i sur., 2011) objašnjavaju željom za samostalnošću koja je karakteristična za to razvojno razdoblje.

4.3. Uloga oca kao društveni konstrukt

Iz prethodne teme je vidljivo da očevi vlastitu i majčinu ulogu u odgoju djeteta percipiraju kao različite. Različite čimbenike navode značajnima za konstruiranje uloge oca, ali uglavnom u fokus stavljaju generacijske promjene, ali ističu i da je društvo zaslužno za kreiranje slike o idealnom ocu adolescenta. O generacijskim promjenama u shvaćanju uloge oca Brannen i Nilsen (2006) navode da se mijenjaju očekivanja koja su postavljena pred pojedinca u različitim životnim razdobljima, a slično mišljenje ima i sudionik istraživanja:

S1: „Očevi su više radili i omogućavali životne uvjete obitelji. Bilo je i više djece u obitelji, nemoguće je bilo da otac i radi i bavi se sa svojih šestoro – sedmero ili koliko već djece. Sad obitelji uglavnom imaju jedno ili dvoje djece, roditelji ih kasnije dobiju, sigurno im se imaju više vremena posvetiti. Osim toga, i žene rade pa se nekako angažman u odgoju dijeli na dva roditelja, sigurno su očevi više uključeni nego prije i to je normalno.“

Viđenje očinstva kao društveno konstruiranog se ogleda u navodima sudionika koji ističu da su pred njih postavljena očekivanja kakav treba biti otac, kako se ponašati, koje vrijednosti treba njegovati:

S7: „A ne znam, sve je to društveno nametnuto, kakav treba biti otac, kakva majka, kakvi obiteljski odnosi su normalni, a šta se smatra čudnim. Mislim da nije isto viđenje toga kakav treba biti otac recimo u nekom selu gdje se njeguju pretežito tradicionalne vrijednosti i u nekom gradu gdje živi 10 milijuna

stanovnika. Za sela je vjerojatno normalnije da se žene više brinu o djeci, a u gradu su i muškarcu uključeni.“

Upravo ovo isticanje različitosti između ruralnih i urbanih sredina ukazuje na to da sudionik očinstvo smatra društveno konstruiranim. Maridaki-Kassotaki (2000) u istraživanju razlika u sudjelovanju očeva iz ruralnih i urbanih sredina navodi da su očevi iz urbanih područja uključeni u djetetov odgoj od očeva iz ruralnih sredina.

Također, drugi sudionik navodi:

S5: „Okolina oblikuje sliku idealnog oca adolescenta i uglavnom većina čini ono kakav bi otac trebao biti.“

Iz navedenog se može uočiti njegovo viđenje očinstva kao društvenog konstrukta jer ističe da su pred očeve postavljena očekivanja kakav otac treba biti i da se većina vodi time što se od njih očekuje. Upravo o tome piše Luchtmeyer (2015), koja ističe da je očinstvo društveno konstruirano i da se očevi prilikom promišljanja o vlastitim roditeljskim praksama pozicioniraju unutar već postavljenih očekivanja. Uspoređivanje vlastitih ponašanja s ponašanjem drugih očeva ističe sudionik:

S3: „Skloni smo prihvaćanju obrazaca ponašanja, uspoređivanju sebe s drugim roditeljima, obiteljima. Trudimo se izbjegavati ono što se smatra neprikladnim i lošim, a usvojiti ono što se smatra dobrim roditeljstvom.“

Sudionici očinstvo vide kao koncept sklon transformiranju, što je također jedan od pokazatelja njegove društvene konstruiranosti. S obzirom na to da društvo koje je promjenjiv konstrukt smatraju značajnim čimbenikom u konstruiranju uloge oca, očekivano je da ističu i promjenu uloge oca u odnosu na razdoblje kada su oni bili adolescenti. Navode da dolazi do transformacije očinstva te da otac više nije autoritet u onoj mjeri u kojoj je bio kada su oni bili adolescenti, nego su današnji očevi prvenstveno prijatelji vlastitoj djeci, a tu promjenu uglavnom smatraju pozitivnom. Dobiveni podaci su u skladu s prethodno provedenim istraživanjima (Floyd i Morman, 2005, Sunar, 2009, Borotav i sur., 2017, sve prema Çelik, 2019) koja navode da su se odnos i komunikacija između očeva i djece promijenila u odnosu na ranije generacije i da su očevi postali otvoreniji za komunikaciju.

S1: „Rekao sam već, odnos mene i mog tate je bio puno drukčiji i hladniji. (...) Sad imam dojam da smo nekako svi bliži s djecom, manje radimo pa više vremena provodimo zajedno.“

S2: „Mislim da je u današnje vrijeme nekako normalniji, prisniji odnos i više prijateljski.“

S5: „Promijenila se, ali mislim da je to u potpunosti normalno. (...) Više se obraća pažnja na odnos oca i djeteta nego ikad prije, mislim da su očevi sad puno svjesniji važnosti koju imaju u djetetovom životu.“

Sudionici odnos s vlastitim očevima smatraju kao smjernicu kakvi bi htjeli biti očevi, ovisno o vlastitom iskustvu tijekom adolescencije. Bitno je istaknuti da sudionici uglavnom ističu da bi željeli biti drugačiji od svojih očeva te vlastito iskustvo odnosa s ocem tijekom adolescencije smatraju primjerom na koji se ne žele ugledati. O tome govore Marsiglio i suradnici (2000, prema Morman i Floyd, 2004), koji navode da muškarci analiziraju roditeljske prakse vlastitih očeva, da ih procjenjuju kao pozitivne ili negativne i u skladu s time oblikuju svoje roditeljske prakse. Upravo takvo analiziranje i promjena temeljena na vlastitom iskustvu iz djetinjstva oblikuju nove očinske prakse koje se dalje generacijski prenose i mijenjaju (Brannen i Nilsen, 2006). Taj proces u kojemu očevi kompariraju i korigiraju vlastite roditeljske prakse u odnosu na njihove očeve se nastavlja te će isto činiti i njihovi sinovi (Morman i Floyd, 2004).

S3: „Možda je baš to razlog zašto se trudim sa kćeri imati blizak odnos i biti uključen.“

S8: „Ja to nisam imao kao mali, moj otac je bio strog i kod njega su samo postojala pravila što se smije, a što ne. Eto tako da sam odlučio da ne želim biti takav otac.“

Sudionici za razumijevanje i prakticiranje uloge oca značajnim ističu društvene faktore. Navode da je percepcija očeve uloge društveno konstruirana i nametnuta društvenim normama te vlastite roditeljske prakse oblikuju u skladu s time. Bitnima za konstruiranje uloge oca smatraju i generacijske promjene, koje su također društveno uvjetovane, a rezultiraju promjenama u percepciji očeve uloge za djetetov razvoj. Faktor koji također smatraju značajnim je vlastito iskustvo. Naime, sudionici se prilikom

practiciranja uloge oca prisjećaju vlastitih iskustava iz perioda adolescencije. Pozitivna iskustva žele primjenjivati tijekom roditeljavanja, dok negativna žele korigirati..

Zaključak

U radu je prikazano kako očevi vide vlastitu ulogu u periodu djetetove adolescencije. Polazeći od Bronfenbrennerove teorije ekoloških sustava prema kojoj na razvoj pojedinca utječu interakcije članova sustava, pretpostavila sam da u djetetovu razvoju značajnu ulogu ima otac, koji je član djetetovog mikrosustava. S obzirom na to da je adolescencija specifično razvojno razdoblje i da dolazi do promjena u obiteljskim odnosima, smatrala sam važnim provjeriti kako svoju ulogu u tom razdoblju vide očevi adolescenata. Iako je za adolescente karakteristična želja za samostalnošću i slabljenje veza s roditeljima, očevi imaju značajnu ulogu u tom razdoblju. Adolescenti se suočavaju s brojnim izazovima tijekom odrastanja (Lerner, Steinberg, 2004) i za njih je značajna očeva uključenost jer tako mogu dobiti potrebnu podršku i lakše se nositi sa svim eventualnim poteškoćama (Ingudóttir, 2015; Temmen, 2018). Osim toga, uvažavanje njihovog mišljenja prilikom donošenja odluka i blizak, prijateljski odnos s očevima može pozitivno doprinijeti njihovom razvoju. Također, očeva uključenost u odgoj adolescenta ima posljedice na djetetov akademski uspjeh, stvaranje kvalitetnih prijateljskih i emocionalnih veza (Franz i sur., 1991; Alfaro i sur., 2006). Sudionici istraživanja su toga svjesni te rezultati istraživanja govore o njihovoj angažiranosti tijekom djetetove adolescencije.

Rezultati istraživanja su ispunili zahtjeve koje sam postavila prilikom definiranja cilja. Očevi vlastitu ulogu u periodu djetetove adolescencije smatraju različitom od uloge koju su imali tijekom djetetovih ranijih razvojnih razdoblja. Kao jedan od razloga promjene očeve uloge, ističu manju količinu provedenog vremena s djetetom. Poseban naglasak na promjenu očeve uloge stavljaju sudionici koji imaju kćeri. Oni navode da su kćeri tijekom adolescencije postale bliže s majkama nego s njima. Što se tiče načina provođenja vremena, ostao je veoma sličan. Navode da im je fokus na zadovoljavanju djetetovih fizičkih potreba i aktivnom provođenju vremena, a zadovoljavanje djetetovih emocionalnih potreba prepuštaju majkama jer njih smatraju kompetentnijima za taj aspekt djetetova razvoja. Svjesni su vlastite važnosti u zadovoljavanju djetetovih društvenih potreba, ali se ne angažiraju dok ne procijene da za to postoji potreba. Za vlastitu ulogu misle da je različita od majčine te postoje sfere odgoja u koje oni nisu uključeni. Sukobe do kojih dolazi rješavaju otvorenim razgovorom, a na razgovor stavljaju naglasak i prilikom preveniranja nepoželjnih načina ponašanja. Ključnim

čimbenicima u oblikovanju uloge oca tijekom djetetove adolescencije smatraju društvo i medije, a upravo to navode kao čimbenike koji djeluju na transformiranje koncepta očinstva.

Istraživanje nedvojbeno ima nedostataka. Trenutna epidemiološka situacija uzrokovana virusom Covid-19 je otežala provođenje intervjua te su svi intervjui provedeni online. Smatram da bi u slučaju provođenja intervjua uživo atmosfera bila opuštenija i da bi sudionici iznijeli detaljnija promišljanja i iskustva. Jedan od nedostataka je i način dolaska do sudionika. Naime, s obzirom na slab odaziv na pozivno pismo objavljeno na Facebook grupama, objavila sam pozivno pismo i na forumu. Smatram da bih došla do drukčijih spoznaja da sam do sudionika došla samo na jedan od ta dva načina. Osim toga, jedno od ograničenja istraživanja je i moguća subjektivnost prilikom tematske analize. Analizu je radila jedna osoba čime je onemogućeno dodatno provjeravanje generiranih kodova i tema. Također, s obzirom na upoznatost s teorijskim okvirom, teme su vjerojatno oblikovane pod tim utjecajem. Neiskustvo provođenja intervjua je rezultiralo nepotpunim iskorištavanjem potencijala polustrukturiranog intervjua. U određenim situacijama sam mogla postaviti više dodatnih pitanja čime bih zasigurno došla do bogatijih spoznaja. Ipak, unatoč ograničenjima, prikazani rezultati mogu doprinijeti boljem razumijevanju o tome kakvu percepciju imaju očevi o vlastitoj ulozi tijekom djetetove adolescencije.

Smatram da bi u budućim istraživanjima o očevom viđenju vlastite uloge u periodu djetetove adolescencije bilo korisno istražiti jesu li majčino zaposlenje i obiteljski socioekonomski status bitne odrednice očeve uključenosti, tj. dolazi li do *podjele* roditeljskih uloga i ako su oba roditelja zaposlena. Naime, iz nekih intervjua se dalo naslutiti da očevi nezaposlenim partnericama prepuštaju velik dio obveza oko djetetovog odgoja. S obzirom na to da su sugovornici u velikoj mjeri u fokus stavljali djetetovu majku, bilo bi korisno istražiti što majke misle o očevoj ulozi u periodu djetetove adolescencije, kakvom ju percipiraju i smatraju li vlastitu ulogu značajnijom nego očevu. Naravno, bilo bi korisno istražiti što adolescenti misle o očevoj ulozi tijekom tog razvojnog razdoblja, smatraju li da postoje razlike između majčine i očeve uloge i ako da, na što se te razlike odnose.

Literatura

Allen, S., Daly, K. (2007) The Effects of Father Involvement: An Updated Research Summary of the Evidence. *Father Involvement Reseach Alliance*. Dostupno na: <https://www.yumpu.com/s/37vfXPhdCAv3w7vy> [27. rujna 2021.]

Alfaro, E. C., Umaña-Taylor, A. J., Bámaca, M. Y. (2006) The Influence of Academic Support on Latino Adolescents' Academic Motivation. *Family Relations*, 55 (3), str. 279-291.

Allgood, S. M., Beckert, T. E., Peterson, C. (2012) The Role of Father Involvement in the Perceived Psychological Well-Being of Young Adult Daughters: A Retrospective Study. *North American Journal of Psychology*, 14 (1), str. 95-110.

Amato, P. R., Rivera, F. (1999) Paternal Involvement and Children's Behavior Problems. *The Journal of Marriage and Family*, 61 (2), str. 375-384.

Amato, P. R., Gilbreth, J. G. (1999) Nonresident fathers and children's well-being: a meta-analysis. *The Journal of Marriage and Family*, 61, str. 557–573.

American Psychological Association (2002) *Developing adolescents: A reference for professionals*. Dostupno na: <http://www.apa.org/pubs/info/brochures/develop> [27. rujna 2021.]

Arnett, J. J. (2000) Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55 (5), str. 469-480.

Bailen, N. H., Green, L. M., Thompson, R. J. (2019) Understanding Emotion in Adolescents: A Review of Emotional Frequency, Intensity, Instability, and Clarity. *Emotion Review*, 11 (1), str. 63-73.

Barnes, H. L., Olson, D. H. (1985) Parent-adolescent communication and the Circumplex Model. *Child Development*, 56 (2), str. 438-447.

Bartulović, M. (2011) Hofstedeova dimenzija muževnosti kao analitički okvir rodne jednakosti i seksualne različitosti. *Pedagogijska istraživanja*, 8 (1), str. 171-181.

- Bartulović, M., Kušević, B. (2016) *Što je interkulturno obrazovanje? Priručnik za nastavnike i druge znatiželjnike*. Zagreb: CMS.
- Berger, P. L., Luckmann, T. (1992) *Socijalna konstrukcija zbilje: rasprava o sociologiji znanja*. Zagreb: Naprijed.
- Berk, L. E. (2015) *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brajša-Žganec, A. (2003) *Dijete i obitelj, emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brannen, J., Nilsen, A. (2006) From Fathehood to Fathering: Transmission and Change among British Fathers in Four-generation Families. *Sociology*, 40 (2), str. 335-352.
- Braun, V., Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), str. 77-101.
- Brusić, A. (1996) Roditeljske i odgajateljske procjene socioemocionalnog razvoja djece predškolske dobi. *Kriminologija & socijalna integracija*, 4 (2), str. 127-132.
- Cabrera, N., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71, str. 127–136.
- Carr, C. (2013) *Mother-Adolescent and Father-Adolescent Relationship Quality After Divorce: Relations with Young Adult Romantic Attachment*. Master Thesis. Arizona: Arizona State University.
- Carlson, M. J., Magnuson, K. A. (2011) Low-Income Men and Fathers' Influences on Children? *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 635 (1), str. 95-116.
- Ceci, S. J. (2006) Urie Bronfenbrenner (1917-2005). *American Psychologist*, 61 (2), str. 173-174.
- Çelik, H. (2019) The Mediator Roles of Mothers in Father-Child Communications and Family Relationships. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, 84, str. 135-158. Dostupno na: <https://ejer.com.tr/the-mediator-roles-of-mothers-in-father-child-communications-and-family-relationships/> [27. rujna 2021.]

- Collins, W. A., Russel, G. (1991) Mother-Child and Father-Child Relationships in Middle Childhood and Adolescence: A Developmental Analysis. *Developmental Review*, 11, str. 99-136.
- Cruz, R. A., King, K. M., Widaman, K. F., Leu, J., Cauce, A. M., Conger, R. D. (2011) Cultural influences on positive father involvement in two-parent Mexican-origin families. *Journal of family psychology: JFP: journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association*, 25 (5), str. 731–740.
- Curtis, A. C. (2015) Defining adolescence. *Journal of Adolescent and Family Health*. 7 (2), Dostupno na: <https://scholar.utc.edu/jafh/vol7/iss2/2> [04. rujna 2021.]
- Cvrtnjak, I., Miljević-Riđički, R. (2015) Očevi nekad i danas. *Život i škola*, LXI (1), str. 113-119.
- Čiček, K. (1995) Uloga obitelji u samopoimanju adolescenta. *Ljetopis socijalnog rada*, 2 (1), str. 27-40.
- Čorkalo Biruški, D. (2013) Etički izazovi kvalitativnih istraživanja u zajednici: od planiranja do istraživačkog izvještaja. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (3), str. 393-423.
- Dobrotić, I., Pećnik, N. (2013) Roditeljstvo djetetu rane dobi: Doživljaj roditeljstva, roditeljsko ponašanje i prakse: postoje li rodne razlike? U: Pećnik, N., ur., *Kako roditelji i zajednice brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku, str. 75-82.
- Ellis, S. M., Khan, Y. S., Harris, V. W., McWilliams, R., Converse, D. (2014) *The Impact of Fathers on Children's Well-Being*. University of Florida. IFAS Extension.
- Fagan, J., Day, R., Lamb, M. E., Cabrera, N. J. (2014) Should Researchers Conceptualize Differently the Dimensions of Parenting for Fathers and Mothers? *Journal of Family Theory & Review*, 6, str. 390-405.
- Fan, X., Chen, M. (2001) Parental involvement and students' academic achievement: a meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 13, str. 1–22.

- Finley, G. E., Mira, S. D., Schwartz, S. J. (2008) Perceived Paternal and Maternal Involvement: Factor Structures, Mean Differences, and Parental Roles. *Fathering*, 6 (1), str. 62-82.
- Flouri, E., Buchanan, A., Bream, V. (2002) Adolescents' perceptions of their fathers' involvement: Significance to school attitudes. *Psychology in the Schools*, 39 (5), str. 575-582.
- Forehand, R., Nousiainen, S. (1993) Maternal and paternal parenting: Critical dimensions in adolescent functioning. *Journal of Family Psychology*, 7, str. 213-221.
- Formoso, D., Gonzales, N., Barrera Jr. M., Dumka, L. (2007) Interparental Relations, Maternal Employment, and Fathering in Mexican American Families. *Journal of Marriage and Family*, 69 (1), str. 26-39.
- Franz, C. E., McClelland, D. C., Weinberger, J. (1991) Childhood antecedents of conventional social accomplishments in midlife adults: A 35-year prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, str. 586-595.
- Galić, B. (2011) Žene i rad u suvremenom društvu – značaj „orodnjelog“ rada. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 49 (1), str. 25-48.
- Gregory, A., Milner, S. (2011) What is „New“ about Fatherhood?: The Social Construction of Fatherhood in France and the UK. *Men and Masculinities*, 14 (5), str. 588-606.
- Halle, T., Le Menstel, S. (1999) How Do Social, Economic, and Cultural Factors Influence Fathers. Involvement with Their Children? Child Trends Research Brief. *Child Trends Incorporated, Washington, DC*. Dostupno na: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED442550.pdf> [27. rujna 2021.]
- Hooven, C., Gottman, J. M., Katz, L. F. (1995) Parental meta-emotion structure predicts family and child outcomes. *Cognition and Emotion*, 9 (2-3), str. 229-264.
- Hoghugh, M. (2004) Parenting – An Introduction. U: Hoghugh, M., Long, N., ur., *Handbook of Parenting. Theory and research for practice*. SAD, Thousand Oaks: SAGE Publications, str. 1 – 18.

- Howard, K. S., Lefever, J. E., Borkowski, J. G., Whitman, T. L. (2006) Fathers' influence in the lives of children with adolescent mothers. *Journal of Family Psychology*, 20 (3), str. 468-476.
- Ingudóttir, H. (2015) *Fathers' Pedagogical Vision: A Phenomenological Study. Doctoral dissertation*. Iceland: University of Iceland.
- Jeynes, W. H. (2015) A meta-analysis: the relationship between father involvement and student academic achievement. *Urban Education*, 50, str. 387–423.
- Jokić, B., Ristić Dedić, Z. (2014) *Postati student u Hrvatskoj*. Zagreb: Agencija za znanost i visoko obrazovanje.
- Keizer, R., Helmerhorst, K. O. W., Van-Rijn – van Gelderen, L. (2019) Perceived Quality of the Mother-Adolescent and Father-Adolescent Attachment Relationship and Adolescents' Self-Esteem. *Journal of Youth and Adolescence*, 48, str. 1203-1217.
- Keresteš, G., Brković, I., Kuterovac Jagodić, G. (2011) Doživljaj kompetentnosti u roditeljskoj ulozi i sukobi između roditelja i adolescenata. *Suvremena psihologija*, 14 (1), str. 17-34.
- King, V., Harris, K. M., Heard, H. E. (2004) Racial and Ethnic Diversity in Nonresident Father Involvement. *Journal of Marriage and Family*, 66 (1), str. 1-21.
- Kocayörük, E. (2016) *Father involvement in adolescent development: Promoting the Father-Child Relations in Adolescence*. Lambert Academic Publishing.
- Kušević, B. (2011) Socijalna konstrukcija roditeljstva – implikacije za obiteljsku pedagogiju. *Pedagoška istraživanja*, 8 (2), str. 297-309.
- Lamb, M. E. (2000) The History of Research on Father Involvement. *Marriage and Family Review*, 29 (2-3), str. 23-42.
- Lamb, M. E., Pleck, J. H., Charnov, E. L., Levine, J. A. (1985) Paternal behavior in humans. *American zoologist*, 25 (3), str. 883-894.
- Lamb, M. E., Tamis-LeMonda, C.S. (2004) *The role of the father: An introduction*. New York: John Wiley & Sons.

- Lee, C. K. C., Beatty, S. E. (2002) Family structure and influence in family decision making. *Journal of Consumer Marketing*, 19 (1), str. 24-41.
- Lerner, R. M., Steinberg, L. (2004) *Handbook of Adolescent Psychology*. New York: John Wiley & Sons.
- Le Gresley, H. (2001) *The social construction of fatherhood*. Master Thesis. Joondalup: Edith Cowan University.
- Livazović, G. (2017) Role of family, peers and school externalised adolescent risk behaviour. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53, str. 186-203.
- Luchtmeier, N. (2015) *What Makes a Father? A Socially Constructed Dialogue on Gendered Masculinity*. Master of Arts. Canada: Vancouver Island University. Dostupno na: <http://hdl.handle.net/1828/6062> [27.09.2021.]
- Ljubetić, M., Batinica, V. (2015) Odnos kvalitete prošlog odnosa s ocem i nekih značajki rizičnog ponašanje kćeri (pilot istraživanje). *Napredak*, 156 (3), str. 253-266.
- Ljubetić, M., Reić Ecegovac, I. Mandarić Vukušić, A. (2020) Percepcija obiteljske komunikacije adolescenata i njihovih roditelja – Rezultati preliminarnog istraživanja. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 23 (2), str. 279-292.
- Magaraggia, S. (2013) Tensions between fatherhood and the social construction of masculinity in Italy. *Current sociology*, 61(1), str. 76-92.
- Mandarić Vukušić, A. (2016) *Roditeljska kompetencija i (ne)pedagoška zanimanja*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Maridaki-Kassotaki, K. (2000) Understanding Fatherhood in Greece: Father's Involvement in Child Care. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, 16 (3), str. 213-219.
- Merkaš, M. (2012) *Uloga obitelji u razvoju socijalne kompetencije adolescenata*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Milas, G. (2009) *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Morman, M. T., Floyd, K. (2006) Good Fathering: Father and Son Perceptions of What It Means to Be a Good Father. *Fathering*, 4 (2), str. 113-136.

Narodne novine (2015) *Obiteljski zakon*. Zagreb: Narodne novine d.d. 103/15, 98/99. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_09_103_1992.html [27. rujna 2021.]

Parke, R. D. (1996) *Fatherhood*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Ping Su, L., Kubricht, B., Miller, R. (2017) The influence of father involvement in adolescents' overall development in Taiwan. *Journal of Adolescence*, 59, str. 35-44. Dostupno na: <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2017.05.010> [27. rujna 2021.]

Rimac, I., Bovan, K., Ogresta, J. (2019) *Nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT VI za Hrvatsku*. Zagreb, Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

Risch, S. C., Jodl, K. M., Eccles, J. S. (2004) Role of the Father-Adolescent Relationship in Shaping Adolescents' Attitudes toward Divorce. *Journal of Marriage and Family*, 66 (1), str. 46-58.

Rollè L., Gullotta G., Trombetta T., Curti L., Gerino E., Brustia P., Caldarera A. M. (2019) Father Involvement and Cognitive Development in Early and Middle Childhood: A Systematic Review. *Frontiers in Psychology*, 10, 2405.

Rudan, V. (2004) Normalni adolescentni razvoj. *Medix: specijalizirani medicinski dvomjesečnik*, 10 (52), str. 36-39.

Salgado, M., Gonzáles, L., Yáñez, A. (2021) Parental Involvement and Life Satisfaction in Early Adolescence. *Frontiers in Psychology*, 12. Dostupno na: Frontiers. [17. kolovoza 2021.]

Scott, M. E., Booth, A., King, V., Johnson, D. R. (2007) Postdivorce Father-Adolescent Closeness. *Journal of Marriage and Family*, 69 (5), str. 1194-1209.

Si Han, Y., Pei Jun, W. (2013) Parental Involvement in Child's Development: Father vs. Mother. *Open Journal of Medical Psychology*, 2, str. 1-6.

Simons, L. G., Conger, R. D. (2007) Linking Mother–Father Differences in Parenting to a Typology of Family Parenting Styles and Adolescent Outcomes. *Journal of Family Issues*, 28 (2), str. 212-241.

Stephens, M. A. (2009) *Gender differences in parenting styles and Effects on the parent child relationship*. Honors Thesis. Texas: University-San Marcos.

Stolz, H. E., Barber, B. K., Olsen, J. A. (2005) Toward disentangling fathering and mothering: An assessment of relative importance. *Journal of Marriage and Family*, 67, str. 1076-1092.

Svjetska zdravstvena organizacija - WHO and United Nations Definition of Adolescent - Public Health. Dostupno na: <https://www.publichealth.com.ng/who-and-united-nations-definition-of-adolescent/> [14. svibnja 2021.]

Temmen, C. D. (2018) *The Influence of Father and Mother Involvement on Adolescent Internalizing and Externalizing Symptoms*. A Dissertation. Lincoln, Nebraska: University of Nebraska.

Updegraff, K. A., McHale, S. M., Crouter, A. C., Kupanoff, K. (2001) Parents' involvement in adolescents' peer relationships: A comparison of mothers' and fathers' roles. *Journal of Marriage and Family*, 63 (3), str. 655 – 668.

Volker, J. (2014) Paternal Involvement: A Review of the Factors Influencing Father Involvement and Outcomes. *TCNJ Journal of Student Scholarship*, 16 (1), str. 1-8.

Vranjican, D., Prijatelj, K., Kuculo, I. (2019) Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece. *Napredak*, 160 (3-4), str. 319-338.

Wood, J. J., Repetti, R. L. (2004) What Gets Dad Involved? A Longitudinal Study of Change in Parental Child Caregiving Involvement. *Journal of Family Psychology*, 18 (1), str. 237-249.

Zimmerman, M. A., Salem, D. A., Maton, K. I. (1995) Family structure and psychosocial correlates among urban African-American adolescent males. *Child Development*, 66 (6), str. 1598-1613.

Zimmerman, M. A., Salem, D. A., Notaro, P. C. (2000) Make room for daddy II: The positive effects of fathers' role in adolescent development. U: R. D. Taylor, M. C. Wang, ur. *Resilience across contexts: Family, work, culture, and community*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc, str. 233-253.

Prilozi

Prilog 1 – protokol istraživanja

Uvodna pitanja	<ol style="list-style-type: none">1. Molim Vas da se ukratko predstavite (dob, obrazovanje, zanimanje).2. Opišite ukratko svoju obitelj. (Koliko djece imate i kojeg su spola?)3. Koja je Vaša motivacija za sudjelovanje u ovome istraživanju?
Razumijevanje vlastite uloge oca u odgoju adolescenta	<ol style="list-style-type: none">1. Što za Vas čini dobrog roditelja u periodu djetetove adolescencije?2. Je li se Vaš odnos s djetetom promijenio otkako je dijete postalo adolescent? Pojasnite svoj odgovor. (Po čemu je Vaša uloga ista kao i u ranijim periodima djetetova razvoja? Po čemu je različita?)3. Je li očeva uloga u djetetovoj adolescenciji više slična ili različita od majčine uloge? Koje su sličnosti, a koje razlike?
Practiciranje vlastite uloge oca u odgoju adolescenta	<ol style="list-style-type: none">1. Na koji način brinete o zadovoljavanju djetetovih tjelesnih potreba? (prehrana, spavanje, sigurnost)2. Na koji način brinete o zadovoljavanju djetetovih emocionalnih potreba? (osjećaji prihvaćenosti i odsustvo „negativnih“ emocija)3. Na koji način brinete o zadovoljavanju djetetovih društvenih potreba? (uključivanje u grupu vršnjaka, školu i druge skupine kojima pripada)4. Imate li neke granice i pravila u odnosu s djetetom? Kako ih postavljate? Poštujete li ih dijete? Kako rješavate eventualne konflikte?5. Na koji način potičete djetetov razvoj?6. Koje su vrijednosti koje djetetu nastojite prenijeti? Na koji način to činite?7. Kako donosite odluke vezane za odgoj djeteta? Dogovarate li se s djetetovom majkom prilikom donošenja važnih odluka? Razgovarate li o njegovim interesima i planovima u budućnosti?
Čimbenici koji oblikuju ulogu oca tijekom djetetove adolescencije	<ol style="list-style-type: none">1. Kako ste „naučili“ biti otac adolescenta?2. Kako se oblikuje slika o tome kakav treba biti otac adolescenta? Pojasnite svoj odgovor.3. Je li se, po Vašem mišljenju, uloga oca danas promijenila u odnosu na period u kojem ste Vi bili adolescent? Ako da, na koji način? Ako ne, pojasnite zašto to mislite.4. Držite li očeve danas dostatno uključene u odgoj adolescenata? Pojasnite svoj odgovor. (Ako mislite da nisu, što smatrate korisnim poticajem očevima da se više uključe u odgoj adolescenata?)
Zaključno pitanje	<ol style="list-style-type: none">1. Želite li nešto dodati vezano za temu ovoga razgovora, a čega se nismo dotakli?

Prilog 2 – Pozivno pismo

Pozivno pismo za očeve

Poštovani,

ja sam Marina Antunović, studentica diplomskoga studija pedagogije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U svrhu izrade svog diplomskog rada provodim istraživanje o očevu razumijevanju vlastite uloge u periodu adolescencije djeteta postupkom intervjua s očekivanim trajanjem od otprilike pola sata. Intervju bi se provodio *online* putem videopoziva s očevima čija su djeca trenutno dobi od 12 do 19 godina, u unaprijed dogovorenom terminu koji bi očevima odgovarao. Ako se prepoznajete u ovome opisu i zainteresirani ste za sudjelovanje u ovome istraživanju, ljubazno Vas molim da mi se javite (isključivo putem privatne poruke) kako bih Vam dala još više informacija i kako bismo dogovorili detalje Vašeg eventualnog sudjelovanja u ovom istraživanju.

Unaprijed hvala.

S poštovanjem, Marina Antunović

Prilog 3 – odobrenje Etičkog povjerenstva

Povjerenstvo za etičnost u pedagojskim istraživanjima Odsjeka za pedagogiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu u sastavu:

- doc. dr. sc. Ana Blažević Simić
- dr. sc. Zoran Horvat
- dr. sc. Ružica Jurčević

na sastanku Povjerenstva održanome 27. kolovoza 2021. godine zaključilo je da se niže navedeni prijedlog istraživanja može proglasiti valjanim sa stajališta etike istraživanja.

Naslov predloženoga istraživanja: Očevò razumijevanje vlastite uloge u periodu adolescencije djeteta

Program: Diplomski studij pedagogije

Mentorica: doc. dr. sc. Barbara Kušević

Voditeljica istraživanja: Marina Antunović

doc. dr. sc. Ana Blažević Simić

Predsjednica Povjerenstva za etičnost u pedagojskim istraživanjima

Filozofski fakultet, Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
Tel./Phone:+385(0)1 4092 005, Fax:+385(0)1 6156 879
IBAN: HR1823600001101311177
OIB: 90633715804, URL: www.ffzg.unizg.hr

Prilog 4 – Informacijsko pismo

Informacijsko pismo

Poštovani,

hvala Vam na interesu za sudjelovanje u intervjuu. Tema istraživanja koje provodim je očevo razumijevanje vlastite uloge u periodu djetetove adolescencije te provodim intervjue s očevima adolescenata u dobi od 12 do 19 godina. Istraživanje je dobrovoljno i anonimno te u bilo kojem trenutku imate pravo odustati od sudjelovanja bez objašnjavanja razloga odustajanja. Očekivano trajanje intervjua je otprilike pola sata. Intervjui će se provoditi *online* putem aplikacije Zoom, WhatsApp, Viber, Skype, Facebook, ovisno o Vašim mogućnostima i željama.

Prije samog početka intervjuiranja ću Vam poslati Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju koju ćemo potom zajedno protumačiti kako bismo otklonili eventualne nedoumice. U svrhu analize dobivenih podataka ću snimati intervju te ću audiozapis davanja suglasnosti čuvati odvojeno od transkripta. Ostatak audiozapisa intervjua ću transkribirati i anonimizirati nakon čega ću audiozapis izbrisati. Transkripti će biti anonimizirani u najvećoj mogućoj mjeri s ciljem zaštite Vašeg identiteta.

Ukoliko nakon intervjua budete imali dodatna pitanja ili budete željeli dobiti uvid u rezultate istraživanja, možete mi se javiti putem elektroničke pošte: marina.antunovic11@gmail.com.

Ako ste i dalje zainteresirani za sudjelovanje u intervjuu, ljubazno Vas molim povratnu informaciju o terminu koji bi Vam odgovarao za provedbu intervjua.

Unaprijed hvala.

S poštovanjem, Marina Antunović

Prilog 5 – Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju u sklopu izrade diplomskog rada

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za pedagogiju

SUGLASNOST ZA SUDJELOVANJE U ISTRAŽIVANJU

Ovu suglasnost dajem u svrhu sudjelovanja u intervjuu koje pod mentorstvom doc. dr. sc. Barbare Kušević provodi studentica Marina Antunović za potrebe izrade svoga diplomskog rada na Odsjeku za pedagogiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Prije usmenog potvrđivanja ove suglasnosti sam upoznat s ciljem istraživanja i trajanjem istraživanja te načinom mog sudjelovanja u njemu. Dobrovoljno pristajem sudjelovati u intervjuu te sam obaviješten da u bilo kojem trenutku mogu odustati od sudjelovanja bez objašnjavanja razloga odustajanja. Objašnjeno mi je da postoji mogućnost da pojedina pitanja zadiru u obiteljsku sferu te da mogu uzrokovati nelagodu, a predstavljene su mi i moguće dobiti istraživanja.

Informiran sam o načinu bilježenja podataka. Suglasan sam s time da se intervju snima te da se nakon provedbe intervjuja dobiveni podaci transkribiraju i anonimiziraju, nakon čega će se audio snimka obrisati. Pristup transkribiranim i anonimiziranim podacima će imati isključivo studentica i mentorica. Suglasan sam da se dijelovi intervjuja citiraju i parafraziraju u diplomskom radu prilikom prikaza dobivenih rezultata, pri čemu će se čuvati moja anonimnost u maksimalnoj mjeri u kojoj to kvalitativno istraživanje omogućava.

Obaviješten sam da će audiozapis usmenog davanja Suglasnosti biti čuvan odvojeno od transkripta intervjuja 60 mjeseci od datuma obrane diplomskog rada, nakon čega će i suglasnost i transkripti biti uništeni.

Upoznat sam da time da se za uvid u rezultate istraživanja mogu javiti studentici putem elektroničke pošte, čiju mi je adresu studentica ustupila.

Izjavljujem da prethodno navedene naputke u potpunosti razumijem i prihvaćam te da sam prije usmenog potvrđivanja ove Suglasnosti mogao postaviti dodatna pitanja i razjasniti eventualne nedoumice o postupku istraživanja sa studenticom.

Prilog 6 – popis generiranih tema i pripadajućih kodova

TEMA	KOD
Uključenost u djetetov odgoj radi zadovoljavanja djetetovih potreba	Djetetu je osiguran prijevoz doma
	Djetetu je omogućena uravnotežena i zdrava prehrana
	Otvoren razgovor s djetetom
	Propitivanje postavljenih pravila
	Poticanje djeteta na fizičku aktivnost
	Poznavanje djetetovih prijatelja
	Informiranost o djetetovim navikama
	Davanje slobode u donošenju odluka
	Poticanje djetetove samostalnosti
	Uključivanje djeteta u dodatne aktivnosti
	Iznošenje stavova i razgovor o emocijama
Distinkcija očeve i majčine uloge	Majci se više povjerava
	S majkom razgovara o emocionalnim problemima
	Aktivno provođenje slobodnog vremena s ocem
	Majka je posrednik u komunikaciji
	Provođenje više vremena s majkom
	Otac zadužen za financijsku sigurnost
	Spolno određene uloge
	Majka pruža nježnost
	Važnost dogovora između oca i majke prilikom postavljanja pravila
Uloga oca kao društveni konstrukt	Značajna uloga društva koje postavlja očekivanja o <i>idealnom ocu</i>
	Prijateljski odnos otac-dijete
	Važnost medija u kreiranju slike <i>idealnog oca</i>
	Prihvatanje obrazaca ponašanja koje društvo postavlja kao normativ
	Uspoređivanje s drugim očevima
	Uspoređivanje s vlastitim ocem
	Važnost obiteljske dinamike i odnosa između oca i majke